

Westerwolde

Redactie

Theo Hofman (eindredactie)
Bert Roossien

Redactieadres:

Nic. Beetsstraat 19
9636 GJ Zuidbroek
tel. 0598-452417 (na 19 uur of in het weekend)
e-mail: m.j.hofman@xs4all.nl

Secretariaat en ledenadministratie

B. Roossien
Purmerlaan 26
9501 AX Stadskanaal
tel. 0599-618897
e-mail: info@streekhistorischcentrum.nl

Penningmeester

vakant

gelieve het adres van het secretariaat te gebruiken bij
correspondentie over financiële zaken

Bankrekeningnr.: 3586.06.063 t.n.v. Vereniging voor Genea-
logie en Historie Westerwolde

Gironr.: 4222401

Vanuit het buitenland:

IBAN: NL56 PSTB 0004222401

BIC: PSTBNL21

Lidmaatschap

- contributie: € 15,00 per jaar, inclusief tijdschrift uit te reiken op de driemaandelijke bijeenkomsten of toegezonden per post
- donateurs: € 13,00 per jaar, met tijdschrift, toegezonden per post (alleen voor verenigingen en stichtingen)
- voor toezending van het tijdschrift buiten Europa gelden andere tarieven, informatie hierover kunt u verkrijgen bij het secretariaat

Archief en boekencollectie van de vereniging

Streekhistorisch Centrum
Ceresstraat 2
9502 EA Stadskanaal
tel. 0599-612649
(voor leden gratis toegankelijk)

Internet

U vindt onze vereniging op het internet:

<http://members.tripod.com/~westerwolde>

beheerder van de homepage: F.Jager

e-mail: westerwolde@gmail.com

---

niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotografie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de redactie

---

Jaargang 29 nr. 2

Juni 2008

Inhoud

Inhoud	33
Van de redactie	33
In Memoriam Geert Kamies	34
Westerwoldse import (J.Geertsema)	35
De rechtzaak over de halfwezen Rendering uit Veele. (J.S.A.Huizing)	49
Boek over familie Folders/Volders aangeboden	52
De oudste generaties van een familie Bontjes (deel IV) (P.J.C.Elema en A.van der Laan)	53
Roeten Oa (H.Wilzing)	58
Het Hebrecht (G.L.Nobbe)	59
De instructies voor de commandeur te Ter Apel (J.S.A.Huizing)	61
TRIP-projecten in Westerwolde	64
Tijdschriften en Jaarboeken (B.Roossien)	66

Van de redactie

Ook deze keer weer een artikel in de reeks Westerwolds import van de hand van Jan Geertsema. Gezien de vergadering van 21 juni in Rütenbrock zeer toepasselijk. Lezende in de (deel)genealogieën zie ik vele namen die ik herken als ik in Zuid-Oost Westerwolde ben, maar ook direct over de grens bij Ter Apel zie ik dezelfde namen in opschriften van bedrijven e.d. De verwantschap van deze twee gebieden blijkt dus niet alleen uit de overeenkomsten in het landschap.

Onze hartelijke dank gaat wederom naar de inzenders van de artikelen, die met hun bijdrage dit tijdschrift weer met een variëteit aan uitstekende onderwerpen hebben gevuld.

Mededeling

De boeken uit de reeks *Westerwolders en hun woningbezit* van C.J. en R.M.A. Wegman zijn vanaf nu verkrijgbaar bij het Streekhistorisch Centrum in Stadskanaal. Ook de errata en aanvullingen zijn hier te koop.

Voor meer informatie over prijzen en levering kunt u contact opnemen met ons secretariaat (adresgegevens zie hiernaast).

In Memoriam Geert Kamies

Op 4 juni jongstleden is op 71-jarige leeftijd overleden de heer Geert Kamies.

27 jaar lid was hij lid van onze vereniging, waarvan de laatste 18 jaar tevens als bestuurslid en penningmeester. Geert was altijd aanwezig op de vergaderingen. Hij was zeer nauwgezet. De jaarstukken waren altijd op tijd klaar, de contributie van onze meer dan 300 leden werd door hem keurig verwerkt en de betalingen werden altijd tijdig gedaan. De overige bestuursleden hadden er geen omkijken naar. Hij hielp altijd met het versturen van ons tijdschrift en stond anderen bij waar dat moest.

Voor Geert was het verleden belangrijk, niet zozeer dat hij daar zelf veel onderzoek naar deed, maar zijn gedachten gingen vaak naar vroeger: naar zijn jaren als kind, geboren in Brabant, en naar zijn tijd in Duitsland, toen hij daar bij de mijnen werkte. Tijdens een van de jaarlijkse excursies van onze vereniging kwamen we met de bus door het gebied waar hij toen heeft gewoond en gewerkt. Hij wou graag de microfoon en was voor dat moment onze reisleider. Uitgebreid gaf hij uitleg over wat we zagen en vertelde hij over zijn tijd daar en zijn familie, vol emotie. Dat was een prachtig moment voor hem. Over zijn jaren als politieagent in Stadskanaal kon hij prachtig vertellen.

Onze bestuursvergaderingen houden we thans in het Streek Historisch Centrum, maar tot voor een aantal jaren werden ze bij toerbeurt bij een bestuurslid thuis gehouden. Zo kwamen we ook met regelmaat bij Geert en Henny Kamies aan de Postkade. We werden daar altijd heel goed ontvangen. Henny zorgde ervoor dat het ons aan niets ontbrak. Als de vergadering was afgelopen kon je niet zomaar weg, eerst ging je met Geert naar zijn werkplaats waar hij het niet moe werd om over zijn grote hobby, het koperslagen, te praten. Hij was op dat gebied een ware meester.

Met het overlijden van zijn Henny heeft hij het heel moeilijk gehad, maar daar kwam hij, zo goed en kwaad als dat ging, overheen. Met zijn ziekte was dat anders. Het begon zo'n twee jaar geleden met zijn oog dat moest worden verwijderd, wat emotioneel heel moeilijk voor hem was. Een aantal maanden geleden werden uitzaaiingen geconstateerd. Op de bestuursvergadering van 27 februari was hij nog aanwezig. Zoals altijd moest Geert eerst een aantal verhalen kwijt voordat de voorzitter de vergadering kon openen. Daarna is het allemaal snel gegaan, sneller dan gedacht. Op onze laatste bestuursvergadering kon hij niet meer aanwezig zijn en was zijn plaats aan de tafel leeg.

Geert was een fijne man, altijd opgewekt, nauwgezet, een man waar je van op aan kon, een geweldige verteller met een groot gevoel voor humor. Tot het laatst toe had de vereniging zijn aandacht en was hij bezig met de dingen die gebeuren moesten. Zeer velen waren op zijn uitvaart aanwezig om hem de laatste eer te bewijzen.

We zullen Geert zeer missen.

Wij wensen Hendrik en Ilonka en Martin en Marion en de kleinkinderen veel sterkte toe met het dragen van dit grote verlies.

F.A. Bergman
voorzitter

Westerwoldse import

Duitse immigranten in de gemeentes Onstwedde en Vlagtwedde in de 19^e eeuw (6)

J. GEERTSEMA

Inleiding

In het historische deel van dit artikel zal worden ingegaan op de oorzaken van armoede in de jaren 1830 t/m 1855 en de noodmaatregelen die de overheid vervolgens neemt.

Daarop volgt de 2^e helft van de parenteel Rolfes: nakomelingen van Heinrich / Jan Hendrik Rolfes en andere (nog) niet te koppelen families.

Mijn bijzondere dank gaat ook nu weer uit naar de heren A. Schomaker, G. Fischer en J. Sijbom voor hun bijdrage aan dit onderdeel.

Aan het einde wordt kort beschreven de betekenis, herkomst en verspreiding van de parenteel Ro(e)lfe(r)s.

Historie (deel 6): Oorzaken van armoede

Deze keer wordt een schets gegeven van allerlei armoe-veroorzakende problemen tussen 1830 en 1855 en de manier waarop de overheid de nood probeert te lenigen. In een eerder artikel is al melding gemaakt van de grote zorg die burgemeester Karskens voelde bij het stimuleren van de bouw van een r.k.-kerk in Stadskanaal, waardoor nog meer potentieel armlastigen een beroep zouden kunnen gaan doen op de armenzorg.

Als voorbeeld kan genoemd worden de noodzaak tot aanschaf van een brandspuit in Stadskanaal. Het grootste deel van de kosten zal dan wel gedragen moeten worden door de inwoners van Onstwedde, omdat de inwoners van Stadskanaal hoofdzakelijk leven van 'handenarbeid en negotie', zo wordt er gesteld. Als men het jaar daarop om een veldwachter vraagt dan refereert het gemeentebestuur aan de reeds gemaakte kosten voor drie(!) brandspuiten en dat er nog geen klachten zijn over 'de reizende man en vagebonden van en naar Münsterland en/of Drenthe'. In 1837 wordt besloten dat de gemeente Wildervank en Onstwedde samen een veldwachter gaan bekostigen, waarvan de eerstgenoemde gemeente 2/3 deel zal betalen. De burgermeester stelt voor een oud-sergeant te nemen die de tocht naar Rusland heeft doorstaan.

Als je de Berezina aankunt dan toch zéker het Stadskanaal van Berend en Sina?

Oorzaken armoede

Dat er wel degelijk problemen zijn en al waren in deze streken dat moge blijken uit het volgende. De belangrijkste vier oorzaken van armoede zullen kort besproken worden.

1. Besmettelijke ziekten

In 1798 had een Engelse plattelandsdokter ontdekt dat kinderpokken voorkomen konden worden door ze in te enten met de koepok. Hij heeft namelijk ontdekt dat melkmeisjes die veel met koeien in aanraking kwamen wel kleine koepokjes op de handen konden krijgen maar dan later geen last meer kregen van grote pokken. Lodewijk Napoleon en later Koning Willem I waren grote voorstanders van inenting. De laatste wilde vooral dat schoolkinderen zich lieten inenten, hetgeen pas in 1823 verplicht was. De wettelijke verankering gebeurt pas in 1872!

De burgemeester van Onstwedde zit er ook mee in zijn maag. Vooral de orthodox-hervormden en afgescheidenen hebben een grote weerstand tegen inenting. Op de vraag van de 'Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toezicht (= toezicht) in de Prov. Groningen' antwoordt hij dan ook: *"Altijd is gebleken dat de meeste ingezetenen er tegen waren, dat de kinderen werden gevaccineerd, omdat ze in het dwaze denkbeeld verkeren, dat ze geen recht hebben zulks te doen en daardoor de Voorzienigheid tegenwerken, welke hen daarom met een zwaar oordeel kan straffen en sedert het daarstellen van de Christelijke afgescheidene gemeente, welke hier sterk is, is dit*

vooordeel zo sterk geworden, dat er volstrekt geen doen meer aan is. Zo lang er geen besluit is van Z.M. de Koning aanwezig is, waarin boeten en straffen zijn bepaald, zal dit stuk hier niet weder terecht komen."

2. Drankmisbruik

In de ontginningsgebieden komt drankmisbruik erg veel voor. Enerzijds doordat men wil ontsnappen aan de dagelijkse ellende van zwaar werk - in bepaalde periodes van 's ochtends 4 tot 's avonds 8 uur - en de miserabele woonvoorzieningen. Aan de andere kant wordt dit soms ook gestimuleerd door de gedwongen winkelnering in combinatie met het drinken van jenever bij bepaalde gelegenheden. Bijvoorbeeld bij het 'aansnijden' van een nieuwe veenplaats of het 'in-graven' van een nieuwe wijk.

Ook bij het doen van hun wekelijkse boodschappen bij de winkelier-vervener werd er geschonken. Zelfs de kinderen kunnen er soms van 'mee-profileren'. Hoe royaal dit ook lijkt, de kosten waren natuurlijk al lang verwerkt in de relatief dure boodschappen.

3. Veenbranden

Veel hebben de bewoners te lijden onder de veenbranden. De teelt van boekweit brengt automatisch al risico's met zich mee. Door het noodzakelijke door-laten-smeulen van de bovenlaag van de veengrond ontstaat een aslaag die als meststof dient voor boekweit. Hierbij is men sterk afhankelijk van het weer. Vaak ontstaan er kleinere of grotere branden waardoor er veel schade en ellende ontstaat voor de direct betrokkenen. Maar het kan ook ontaarden in een grote ramp.

In het jaar 1833 bijvoorbeeld zijn er in Zuid-Oost-Friesland, het Westerkwartier en in het Gronings-Drents-veengebied grote veenbranden, waarbij op bepaalde plaatsen zelfs doden vallen te betreuren.

Op dinsdagmiddag 11 juni 1833 breekt de hel los in het veen bij Stadskanaal. In de periode dat men al veel boekweit heeft gezaaid, maar er ook nog wat veengrond aan het nasmeulen is tengevolge van de droge periode voorafgaand aan het inzaaien, slaat het weer om. Een enorme onweersbui, voorafgegaan door een geweldige windtoename doen nieuwe vuurhaarden ontstaan die zich razendsnel verspreiden over een steeds groter gebied, zowel in het Groninger als Drentse deel van het veengebied. Het begint bij Bareveld en snel daarna op wel dertig plaatsen langs het Stadskanaal. In het veengebied binnen de gemeente Onstwedde gaan 1700 'dagwerken turf' verloren. Ook 2 schepen in het Stadskanaal, waarvan het ene geladen was met 84 ton turf, worden verwoest. Een aantal veenhutten en een woonhuis branden af. Maar ook een brandspuit op een praam, die vanuit Wildervank naar Stadskanaal wordt gevaren, gaan samen ten onder in de vuurzee.

Velen hebben hun huis of schip verloren en ook gaat er veel van het opgroeiende graan op de akkers kapot.

Het duurt enkele dagen voordat de Provincie Groningen op de hoogte is van dit grote drama. De Provincie gaat er namelijk vanuit dat de brand beperkt is gebleven tot het Westerkwartier.

De zondag daarop wordt er in Groningen een steuncomité opgericht. Een subcommissie bedoeld voor Stadskanaal en omgeving, volgt al spoedig. Daarin nemen zitting:

uit Stadskanaal (gem. Onstwedde): Ds. J.S. Swaagman, Hervormd predikant te Stadskanaal en Hendrik van der Borgh, vervener en koopman.

Uit Stadskanaal (gem. Wildervank): Egbert Uniken, zijn broer Jan Uniken, opzichter der Stadsvenen en Andries Knoppien. Uit de gemeente Oude Pekela: G. Borgesius.

Via een landelijke actie komt er veel geld en kleding binnen.

Twee jaar later leggen de bestuurders van de gemeentes Onstwedde, Wildervank en Nieuwe Pekela een bezoek af bij Hendrik van der Borgh te Stadskanaal, naar aanleiding van een brand op de plaatsen van Harm Dik en Frans Wiltens.

Van der Borgh staat bekend om zijn grote kennis van vervening en met hem gaat men bespreken hoe men een grote veenbrand kan bestrijden.

In 1847 is er nog een grote brand ten westen van Onstwedde. Doordat dit zoals zo vaak in een droge periode gebeurt en er geen water in de directe omgeving is, kan men het vuur alleen maar bestrijden door het graven van greppels.

4. Aardappelziekte.

In 1845 voltrekt zich een grote ramp in de landbouw. Waarschijnlijk besmette aardappels uit Mexico of Noord-Amerika zijn er de oorzaak van dat de oogsten in heel West-Europa voor een groot gedeelte verloren gaan. De naam van deze schimmel *Phytophthora infestans* zal (helaas) bij velen ook nu nog wel bekend zijn. Vermoedelijk door een lange periode van regen en lage temperaturen in 1845 wordt de ontwikkeling van deze schimmels bevorderd, met als gevolg dat de planten weggroten op het veld.

Deze aardappelziekte leidt in Ierland tot een verschrikkelijke catastrofe. Meer dan een miljoen Ieren komen tengevolge van de honger en daarop volgende ziekten zoals dysenterie en cholera om, met name in de winter van 1846/1847 die extreem koud is. Voor velen is emigreren dan ook de enige oplossing. De stroom van Ierse emigranten is op zeker moment zo groot dat het tot gevolg heeft dat een kwart van New York uit Ieren bestaat, zodat er zelfs meer Ieren in New York wonen dan in Dublin.

Zo erg is het in Nederland gelukkig niet, maar omdat in veel arbeidersgezinnen wel drie keer per dag aardappelen worden gegeten, heeft het tekort aan aardappels wel ingrijpende consequenties. De aardappel is in deze tijd namelijk het 'het brood der armen', omdat de aardappels relatief goedkoop zijn.

Tot ongeveer 1890 moet men zich behelpen met minder gevoelige aardappelsoorten, omdat men nog geen remedie heeft tegen deze ziekte. Dit leidt ertoe dat velen het financieel extra moeilijk krijgen. Niet alleen de boeren maar ook de lokale bevolking die veel meer voor z'n voedsel moet gaan betalen. De aardappeloogst bedraagt in die jaren soms maar een kwart van de oogst in een normaal jaar.

Werkverschaffing en financiële hulp

Mede door deze toename van armoede moeten de gemeentebesturen wel ingrijpen door een bijzondere vorm van werkverschaffing, namelijk het 'keikloppen'. Men koopt gezamenlijk met enkele andere gemeentes keien, die men door werklozen fijn laat kloppen en het resultaat daarvan als grind gaat verkopen.

De kosten tengevolge van de financiële ondersteuning beginnen de pan uit te rijzen, want zo'n 15% van de bevolking krijgt zo'n fl. 20 per gezin. (NB.: voor een juist perspectief: een paard kost in die tijd ongeveer 13 gulden.)

In de commissie ter leniging van de financiële problemen worden de al eerder genoemde verveener Hendrik van der Borgh en de in allerlei geboorteaetes voorkomende dokter Kars Marinus de Haas benoemd.

Sommigen echter, met name uit de kleine afgescheiden gemeente hebben gehoord van nieuwe mogelijkheden in Noord-Amerika, met als gevolg dat 7 gezinnen uiteindelijk emigreren. (Emigreren in deze tijd is wel vaak een combinatie van betere kansen in de 'Nieuwe Wereld' en vrijheid van geloof).

Door de grote veenbrand van 1833 moet men extra werkgelegenheidsobjecten in gang zetten.

Men kiest voor de volgende drie objecten:

- a. De aanleg van een weg vanaf het toenmalige eindpunt van het Stadskanaal (de Tweede Draai, even voorbij de watertoren) naar Ter Apel. Deze weg krijgt een lengte van 12 km en loopt over het tracé van het toekomstige Stads Musselkanaal en zal ervoor zorgen dat Ter Apel een veel kortere verbinding met Groningen gaat krijgen. De boeren die nog het vruchtgebruik hebben van deze strook grond voelen zich hierdoor overvallen, omdat zij last hebben van de greppels ter weerszijden van deze weg in verband met hun boekweitteelt. Om hun grond aan beide kanten te kunnen blijven gebruiken gooien zij er dammen in, waardoor de weg in regenachtige periodes onbegaanbaar is.
- b. Het egaliseren van de weg langs het Stadskanaal en de weg van Stadskanaal naar de noordkolonie in Nieuwe Pekela. Dit gebeurt onder toezicht van de reeds genoemd heren J. Uniken, A. Knoppin en H. van der Borgh.

- c. Het ophogen en beplanten van de begraafplaats van de Nederlands Hervormde kerk onder toezicht van de predikant.

(Wordt vervolgd)

Gegevens per familie: (deel 6)

De eerste generatie(s) van de Families Rolfs / Rolfes / Rolfers / Roelfs / Roelfes:

2^e deel familie Rolfes: nakomelingen van Heinrich / Jan Hendrik Rolfes en andere niet of nog niet te koppelen families.

In het vorige artikel zijn de nakomelingen van **Rudolph Rolfes** behandeld. In dit deel gaan we verder met de nakomelingen van **Heinrich / Jan Hendrik Rolfes** en andere families die dezelfde of bijna dezelfde naam hebben. Om het overzicht te bewaren wordt weer begonnen met het gezin waaruit deze twee broers voortkomen. Zie het hieronder gecursiveerde gedeelte.

*Johann Bernard **Rolfes** (doop Lathen 29.7.1748; ov. Tinnen 8.9.1822; landbouwer; zoon van Rudolph **Rolfes** en Walburgis **Fortgerdes / Fortgerdes**) trouwt op 3.5.1774 te Lathen met Anna **Tobia / Helena Wilcken / Campwubbels** (* doop Gross Hesepe 25.5.1753; landbouwse; overl. Tinnen; dochter van Johannes Otto **Wilekens** en Anna Gesina **Adams**) hebben de volgende 4 kinderen:*

- **Rudolph Rolfes** (zie onder A. beschreven in het vorige artikel)

- **Maria / Anna Gesina Rolfes** (* Tinnen 1784; Rütenbrock 20.12.1857 trouwt op 26.9.1809 te Rütenbrock met Johann Bernard **Sturre** (doop Steinbild 26.8.1786; molenaar; ov.. Rütenbrock 7.1.1869; zoon van ackersmann Johann **Sturre** en Geske Gesina **Deters**)

- **Heinrich / Jan Hendrik Rolfes** (zie onder B. hieronder)

- **Helena Adelheid Rolfes** (* Tinnen 1790; landbouwster; ov. Tinnen 28.10.1881) trouwt op 4.4.1815 te Lathen met Johann Bernhard **Husman** (doop Tinnen 27.11.1791; zoon van Joan **Husman** en Maria Imeke **Kuper**).

B Berendt Heinrich / Jan Hendrik Rolfes (* Tinnen 15.11.1781; doop Lathen 15.11.1781, gehuwd te Rütenbrock op 7.10.1813 met **Anna Hemmen** (Volmmen?) (* Rhede 27.2.1786; ov. Zandberg 18.10.1840; dochter van Lambert Hemmen en Anna Walburgis Husen / Hoezen). Zij woonden eerst in de Maten en zijn vervolgens naar Rütenbrock verhuisd. Daar werkte Berend als "heuermann" bij Jaenen te Hintermbusch. Na 1831 naar Zandberg verhuisd. Zij hebben (o.a.) de volgende kinderen:

B-1 Hermann Lambert / Lammert Rolfes / Roelfs / Roelfes (* De Maten, Emmen 30.11.1816; doop Rütenbrock arbeider, landbouwer; Ter Apelkanaal 10.5.1877) kerkelijk gehuwd op 26.4.1842 te Rütenbrock met **Maria Helena / Anna Helena Broens / Bruns / Bruins** (* Lindloh, Rütenbrock 22.9.1813, dochter van Theodor Bruns en Margaretha Schulte; ov. Munsterscheveld 27.9.1891)

- 1 **Anna Margaretha / Greta Rolfes / Roelfs** (* Zandberg 20.1.1843; arbeidster; ov. Barnflair 8.12.1934) gehuwd (1) te Odoorn op 29.10.1862 met **Johann Rudolf / Roelf Bergman(n)** (* Altharen 15.10.1826; arbeider, landbouwer; zoon van "schneider" en "ackersmann" Henrich Bergmann en Adeleid Ottens; weduwnaar van Anna Maria Wilwers). Daarna had ze een relatie (2) (geen huwelijk) met **Harmannus Hessenius**, (* Steenfelde, bij Leer 1.12.1858; ov. Vlagtwedde 11.9.1890). Zij hertrouwt (3) op 5.1.1895 te Vlagtwedde met **Henricus Theodorus Ninteman** (* Kerklaan, gem. Mun-

tendam 9.11.1844; arbeider; ov. 1900; zoon van Kasper Hendriks Ninteman en Hindrika Jans Broens).

Kinderen 1^e huwelijk:

- a. **Anna Maria Bergmann** (* Exloërveen 12.5.1863; ov. Vlagtwedde 17.8.1935)
- b. **Anna Wubbina Bergmann** (* Exloërveen 11.9.1864; ov. Exloërveen 24.2. 1866)
- c. **Anna Maria Bergmann** (* Exloërveen 8.9.1866; ov. Vlagtwedde 28.9.1938) huwt op 13.7.1901 te Vlagtwedde met **Ferdinant ter Veen** (* Vlagtwedde 24.7.1868; scheepsjager, landbouwer; ov. Emmen 6.2.1943, woonde te Vlagtwedde; zoon van verlaatsmeester Gerhard Heinrich / Geert Hindrik ter Veen en Anna Catriena Hake).
- d. **Aleida Bergmann** (* Exloërveen 29.7.1868; ov. Exloërveen 21.9.1869)
- e. **Margaretha Aleide Bergmann** (* Maten, gem. Emmen 8.5.1870)
- f. **Hindericus Lambertus Bergman** (* Maten, gem. Emmen 1.8.1872; ov. De Maten 13.5.1874)
- g. **Hindericus Lambertus Bergman** (* Emmen 10.10.1874; arbeider; ov. Vlagtwedde 23.1.1901)
- h. **N.N. Bergman** (*/ov. Ter Apelkanaal 4.11.1876) 1^e van een tweeling!
- i. **N.N. Bergman** (*/ov. Ter Apelkanaal 4.11.1876) 2^e van een tweeling!
- j. **Hinderikus Bergman** (* Ter Apel 16.6.1878; ov. 31.10.1880)
- k. **Margretha Bergman** (* Barnflair 10.6.1883) trouwt op 18.5.1912 te Vlagtwedde met **Antoon Berens** (* Ter Apelkanaal 20.4.1883, ov. Lonneker 1958; timmerman; zoon van Johan Theodor Berens en Anna Leentje Eikens).

Kind 2^e relatie (met Harmannus Hessenius)

- l. **Lena Rolfes!** (* Vlagtwedde 20.9.1889; dochter van Hermannus Lambert en Anna Gretha Roelfs) trouwt op 27.11.1909 te Vlagtwedde met **Johann Kasper Trechsel** (* Rütenbrock 9.1.1884; zoon van Gerhard Trechsel en Lena Jansen).

Kinderen Lena Rolfes en Johann Kasper Trechsel:

- (1) **Lena Trechsel** (* Vlagtwedde 12.3.1910)
  - (2) **Herman Trechsel** (* Vlagtwedde 27.4.1911)
  - (3) **Gerhard Trechsel** (* Vlagtwedde 5.4.1913, ov. Barnflair 5.11.1921)
  - (4) **Johan Hindrik Trechsel** (* Vlagtwedde 27.4.1911)
  - (5) **Anna Margaretha Trechsel** (* Vlagtwedde 13.6.1917)
  - (6) **Lambertus Trechsel** (* Vlagtwedde 4.2.1920)
  - (7) **N.N. Trechsel** (*/overl. Vlagtwedde 24.9.1924)
  - (8) **Anna Maria Trechsel** (* Vlagtwedde aug.1930; ov. Barnflair 8.9.1930)
- 2 **Jan Hendrik Roelfs** (* Zandberg 3.4.1846; ov. Zandberg 14.4.1846)
  - 3 **Anna Heleena Roelfes / Rolfes** (* Zandberg 1.10.1847; ov. Valthermond 18.12.1904; dochter van Lambert Rolfes en Maria Linke, waarbij Linke waarschijnlijk niet de achternaam is maar afgeleid is van de 2^e voornaam van de moeder Helena [->Leentje->Leenke-> Linke]) gehuwd te Borger op 16.7.1870 met **Stoffer / Christoffer op 't Ende** (* Muntendam 22/24.3.1844; arbeider; landbouwer; ov. Valthermond 16.10.1903; zoon van Hindrik Stoffers op 't Ende en Barber Garbrands van der Laan).
    - a. **Hendrik op 't Ende** (* Nieuw Buinen 17.9.1870; ov. De Slegge / Ter Apelkanaal 29.10.1951) trouwt te Odoorn op 14.4.1896 met **Engelina Berends** (* Laude 10.8.1869, ov. De Slegge, Ter Apelkanaal 18.7.1959/51; dochter van Antoon Berends en Anna Maria Harms).
    - b. **Maria op 't Ende** (* Valtherveen 15.2.1872; ov. Valthermond 28.3.1949) 2^e keer gehuwd te Onstwedde op 15.10.1898 met **Hermann Heinrich Heller** (* Rütenbrock ca. 1869; uurwerkmaker; ov. Valthermond 25.5.1923; Herman Heinrich Heller (zoon van Hermann Bernard Heller en Maria Rolfes) was eerst getrouwd op 5.11.1892 te Onstwedde met Maria Jacoba Langes (* Oldekerk ca. 1869; dochter van Harm Langes en Martha Frederika Mers)
    - c. **Lambertus op 't Ende** (* Valtherveen 22.4.1873) trouwt op 27.8.1912 te Odoorn met **Johanna Hermans** (* Onstwedde 12.5.1865, ov. Valthermond 19.12.1936,

- begr. Zandberg; dochter van wijntapper Johan Hermans en Johanna Wiebrands; weduwe van Frans Jansen).
- d. **Berta op 't Ende** (* Zandberg 2.9.1874, ov. Odoorn 18.9.1971) trouwt op 6.7.1897 te Odoorn met **Bernardus Henderikus Fischer** (* Exloërveen 25.3.1869, ov. 6.10.1957, begr. Zandberg; zoon van landbouwer Johan Peter Fischer en Maria Elisabet Stubbe). Het echtpaar verhuist op 31.5.1907 naar gem. Onstwedde.
- (1) **Johannes Petrus Fischer** (* Exloërmond 4.4.1898)
  - (2) **Hermannus Christoffer Fischer** (* Exloërmond 6.6.1899)
  - (3) **Johan Geert Fischer** (* Exloërmond 13.2.1901, ov. Musselkanaal 7.2.1989)
  - (4) **Anna Helena Fischer** (* Odoorn 16.5.1903; ov. Exloërmond 22.6.1903)
  - (5) **Anna Helena Fischer** (* Odoorn 6.4.1904; ov. Emmen 15.6.1945, woonde Valthermond, begr. Zandberg) trouwt op 13.4.1934 te Odoorn met **Johannes Henderikus Scholtens** (* Odoorn 19.10.1904, doop Zandberg, ov. Valthermond 12.5.1985, begr. Zandberg).
  - (6) **Hinderikus Fischer** (* ca. 1905, ov. Exloërmond 1.3.1929)
  - (7) **Gerhardus Johannes Fischer** (* Odoorn 6.1.1907; ov. Exloërmond 22.6.1911)
  - (8) **Bernard Fischer** (* Exloërmond 24.4.1911)
- e. **Garbrand op 't Ende** (* Valthermond 27.1.1876, ov. 24.10.1963, begr. Zandberg) trouwt op 2.5.1902 te Odoorn met **Anna Gezina Bergmann** (* Valthermond 8.10.1878, ov. 16.6.1959, begr. Zandberg; dochter van Johannes Bernardus Bergmann en Anna Maria Greta Grommel)
- (1) **Christoffel op 't Ende** (* ca. 1903 gem. Odoorn, ov. De Bilt 29.4.1937, begr. Zandberg).
- f. **Grietien op 't Ende** (* Zandberg 27.2.1878; ov. Valthermussel 25.9.1894).
- g. **Stoffer op 't Ende** (* Valtherveen 18.9.1879; ov. Valthermond 22.11.1880).
- h. **Hermanus Christoffer op 't Ende** (* Valtherveen 23.8.1881, ov. Vetstukken, gem. Odoorn 3.1.1889)
- i. **Anna Helena op 't Ende** (* Valtherveen 24.9.1883; ov. Odoorn 12.11.1884)
- j. **Johannes Theodorus op 't Ende** (* Valthermond 21.2.1886; arbeider; ov. Valthermond 12.8.1915) trouwt op 20.6.1913 te Odoorn met **Maria Muller** (* Borgertange, bij Selligen 9.4.1890; dochter van Jozeph Muller en Grietje Koning)
- k. **N.N. op 't Ende** (* /ov. Valthermussel 3.4.1888)
- 4 **Anna Trijnke Roelofs** (* Zandberg 31.7.1850; ov. Zandberg 10.4.1851). (Ook dochter van Lambert Roelofs en Maria Linke; zie boven).

B-2. Maria / Antoinette / Antonette Roelfs / Roelofs / Rolfs / Rolfes (* Rütenbrock aug.1819, doop 16.8.1819 óf * De Maten, Emmen 14.8.1819 ; ov. Exloërveen 16.5.1862; begr. Zandberg 19.5.1862) gehuwd te Rütenbrock 2.11.1843 met **Johann Fri(e)dri(ch) Joseph / Jan Jansen** (* Rütenbrock 9.6.1815; arbeider; landbouwer; ov. Onstwedde 5.12.1884 [verdrongen in het Musselkanaal]; zoon van kolonist Johann / Heinrich / Jan Hendrik Jansen en Maria Helena / Lena Nehoff / Nijhoff / Niehoff / Neehoff; hij hertrouwt op 11.11.1864 te Odoorn met Susanna Maria Wessels)

- 1 **Hendrik / Jan Hendrik Jansen** (* Zandberg 14.2.1844; arbeider) trouwt op 13.7.1866 te Odoorn met **Anna Kloppenburg** (* Nieuw Buinen 19.3.1841; dochter van schoenmaker Johannes Berend(s) Kloppenburg en Susanna Lukas Borghuis).
  - a. **Maria Antonetta / Antoinette Susanna Jansen** (* Stadskanaal 4.10.1866; dienstbode; ov. Vlagtwedde 1.11.1899) gehuwd op 19.11.1892 te Vlagtwedde met **Hendrik Bakker** (* Hoorn, gem. Wedde ca. 1860; kleermaker; zoon van Harmannus Harms Bakker en Talke Rouppé).
    - (1) **Theresa Anna Bakker** (* Horsten 29.1.1899, ov. Horsten 4.2.1899)
  - b. **Johannes Bernardus Jansen** (* Musselkanaal 6.12.1868)
  - c. **Susanna Helena Jansen** (* Onstwedde 6.2.1871)

- d. **Helena Jansen** (* Musselkanaal, gem. Vlagtwedde!! [misschien is bedoeld Jipsingboermussel aan het Musselkanaal]17.9.1873) huwt 26.5.1900 te Oude Pekela met **Gerhardus Antonius Wilhelmus Kruisman** (* Oude Pekela ca. 1877; arbeider; zoon van arbeider Joannes Baptista Kruisman en Catharina Otten).
- e. **Geertruida Jansen** (* Mussel, gem. Vlagtwedde, dus waarschijnlijk bedoeld Jipsingboermussel!! 21.12.1876; ov. Ter Apel 4.7.1921) gehuwd op 13.11.1897 te Vlagtwedde met **Roelof Kuiper** (* ca. 1873; arbeider, landbouwer; zoon van arbeider Scholte Adolfs Kuiper en Grietien Brinks).
 (1) **Hendrik Kuiper** (* Ter Apelkanaal 25.7.1900, ov. Ter Apel 29.3.1919)
 (2) **Geertruida Kuiper** (* Vlagtwedde ca. 1909; ov. Vlagtwedde 8.12.1912)
- f. **N.N. Jansen** (* /ov. Mussel, gem. Vlagtwedde!! 12.10.1879)
- g. **Franciskus Jansen** (* Jipsingboermussel 2.10.1880)
- 2 **Frans Jansen** (* Zandberg 8.11.1845, ov. Odoorn 9.5.1905; arbeider) trouwt (1^e) op 17.1.1872 te Odoorn met **Maria Harmanna Cornelia Hermans** (* Groningen 17.6.1847 ; ov. Odoorn 5.1.1901; dochter van wegwerker / wijntapper Johan Hermans en Johanna Wi(e)brands) en hertrouwt op 18.7.1902 te Odoorn met haar zus **Johanna Hermans** (* Onstwedde 12.5.1865, ov. Valthermond 19.12.1936, begr. Zandberg; zij hertrouwt Lambertus op 't Ende!!, al eerder genoemd)
 Kinderen uit 1^e huwelijk:
- a. **Jan Jansen** (* Valthermond 26.3.1872, ov. Valthermond 18.10.1918; arbeider) huwt op 27.7.1894 te Odoorn met **Maria Aleid Reckers** (* Exloërveen 2.4.1865; dochter van landbouwer Johann Wilhelm Reckers en Anna Maria Helena Haar).
 (1) **Maria Harmanna Cornelia Jansen** (* Valthermond 29.8.1899, ov. Valthermond 30.10.1900)
 (2) **Helena Maria Aleida Jansen** (* Valthermond 8.5.1901)
- b. **Johanna Jansen** (* Valthermond 29.9.1874, ov. Emmen 4.10.1961) huwt op 28.1.1896 te Odoorn met **Frans van Rieke** (* Exloërmond 13.5.1875; kleermaker; zoon van kleermaker Cornelis Franciscus van Rieke en Maria Adeleid / Alida Kappen).
 (1) **Maria Harmanna Cornelia van Rieke** (* Exloërmond 2.5.1898) trouwt te Odoorn op 25.1.1921 met **Herman Everhard / Hermannus Everhardus Bröring** (* Onstwedde ca. 1897; zoon van Johannes Frederikus Bröring en Margaretha Catharina Ei / Eij)
 (2) **Cornelis Franciscus van Rieke** (* Exloërmond 15.8.1901)
- c. **Johan Herman Jansen** (* Valthermond 21.7.1877; arbeider; ov. Schoonebeek 8.11.1956, begr. Zandberg) huwt op 29.8.1902 te Emmen met **Engelina Spekken** (* Valtherveen 2.2.1880; ov. 28.5.1957; begr. Zandberg; dochter van Jan Harm / Johann Hermann / Spekken / Specken) en Anna Catharina / Catharina / Antrijn Bruining / Bruning.
 (1) **Frans Jansen** (* 1.4.1904, ov. Valthermond 13.12.1904)
- d. **Hendrik Jansen** (* Valthermond 8.2.1880) trouwt op 2.5.1913 te Odoorn met **Martha Mulder** (* Nieuwe Pekela ca. 1890; dochter van Uge Mulder en Jakoba Sluik)
- e. **Maria Antoinetta Jansen** (* Valthermond 9.6.1887) trouwt op 13.6.1908 te Onstwedde met **Johannes Manning** (* Onstwedde 28.10.1886; timmerman; zoon van timmerman Johann Bernard Manning en Anna Blok / Block).
- 3 **Heleena Jansen** (* Zandberg 20.1.1848; arbeidster, naaister; ov. Exloërveen 25.4.1887)
- 4 **Bertus Jansen** (* Zandberg 8.3.1850; arbeider, vervener, winkelier ov. Groningen 16.4.1926) gehuwd op 17.1.1872 te Odoorn met **Elizabeth Vos** (* Drouwenermond 12.7.1851; ov. Borger 2.5.1941; dochter van Roelf Pieter Tjassens Vos en Elsien Egberts Siepel)
- a. **Elsiena Jansen** (* Valthermond 9.2.1872; ov. Valthermond 12.2.1945) trouwt te Odoorn op 1.5.1896 met **Hidde de Bruin** (* Nes, Ameland 16.1.1871; timmerman; ov. Valthermond 28.1.1966; zoon van Baukje Annes de Bruin).

- (1) **Bouke de Bruin** (* Valthermond 14.12.1897, ov. Emmen 24.6.1941, woonde te Valthermond) trouwt op 23.5.1922 te Odoorn met **Trientje Zeeman** (* Valthermond 23.4.1901; dochter van Marten Zeeman en Blientje van Klinken)
- b. **Jan Jansen** (* Valthermond 19.9.1873; sluismeester) huwt te Vlagtwedde op 9.3.1899 met **Eijsiena Meester** (* Wildervank ca. 1877; dochter van opzichter Wolter Meester en Harmke Bok).
- c. **Roelf Jansen** (* Valthermond 28.1.1875, ov. Odoorn 9.7.1876).
- d. **Roelf Jansen** (* Valthermond 19.11.1876) gehuwd op 11.7.1903 te Onstwedde met **Aaltje Rademaker** (* Musselkanaal 30.6.1878, dochter van Jan Rademaker en Wichertje Vriessema)
- e. **Maria Antonette Jansen** (* Valthermond 14.5.1879, ov. Valthermond 10.5.1880)
- f. **Hendrik Jansen** (* Valthermond 8.4.1881, ov. Delfzijl 17.10.1947) huwt op 7.3.1905 te Odoorn met **Ida Afiena Stel** (* Odoorn ca. 1885; dochter van Roelof Stel en Geesje Bos).
- g. **Egbert Jansen** (* Valthermond 30.5.1883) trouwt op 9.4.1913 te Borger met **Martina Hinderika Gezina Timmer** (* Exloo 28.9.1881; dochter van Hinderik Timmer en Geesje Huizingh).
- h. **Maria Elisabeth Antonette Jansen** (* Valthermond 23.5.1885) trouwt te Odoorn op 22.8.1912 met **Lambertus Alssema** (* Groningen ca. 1886; zoon van Anne Jelle Alssema en Afien Pré).
- i. **Janneke Jansen** (* Valthermond 25.10.1888) trouwt op 13.3.1909 te Odoorn met **Pieter Runsink** (* Baflo ca. 1875; zoon van Arnoldus Runsink en Trijntje Cleveringa).
- 5 **Jan Geert Jansen** (* Zandberg 15.4.1852)
- 6 **Anna Gesina Jansen** (* Odoorn 16.4.1855).
- 7 **Grietje Jansen** (* Exloërveen 20.4.1857, doop Zandberg; ov. Emmen 18.10.1927) trouwt op 16.8.1879 te Odoorn met **Hermannus Vos** (* Stads Ter Apelkanaal 8.9.1856; arbeider; ov. Emmen 25.1.1934 zoon van arbeider Roelf Pieters Tjassens Vos en Elsie Egberts Siepel). Wettiging 1 kind.
- a. **Jan Vos** (* Valthermond 23.7.1880) trouwt op 16.12.1903 te Odoorn met **Geerttruida Smid** (* Valthermond 26.2.1881; dochter van arbeider Geert Smid en Hilchiena Davids).
- 8 **Joannes / Jan Jansen** (* Exloërveen 15.2.1860; arbeider; ov. Emmen 16.8.1935, begr. Barger Compascuum) trouwt op 15.10.1887 te Onstwedde met **Maria Elizabeth Glasmeijer** (* Onstwedde 10.12.1866, ov. Emmen 10.2.1942, begr. Barger Compascuum; arbeidster; dochter van landbouwer Johann Wilhelm / Jan Willem Glasmeijer en Mo(e)desta Johanna Blok).
- a. **Maria Antonetta Jansen** (* Vlagtwedde 11.3.1888, ov. Barger Compascuum 4.4.1920; begr. aldaar) trouwt te Emmen op 19.11.1908 met **Johan / Johannes Casparus Eilering** (* Emlichheim 27.2.1887; ov. Emmen 4.8.1969; bakker, winkelier; zoon van bakker Johann Gerhard Eilering en Maria Elisabeth Ossege.
- (1) **Johannes Willem Eilering** (* ca. 1911, ov. Vagtwedde 29.10.1914)
- b. **Modesta Johanna Jansen** (* Vlagtwedde 13.1.1890, ov. 8.9.1964, begr. Emmer Compascuum) trouwt te Emmen op 23.7.1921 met **Hinderikus Berends** (* Munsterscheveld 18.4.1892, ov. 6.5.1968, begr. Emmer Compascuum; zoon van Gerhardus Berends en Willemina Zomer)
- c. **Jantina Maria Jansen** (* Vlagtwedde 26.2.1892)
- d. **Johan Wilhelm Jansen** (* Vlagtwedde 13.2.1894, ov. 30.12.1907, begr. Barger Compascuum).
- e. **Margaretha Jansen** (* Vlagtwedde 13.8.1899, ov. Emmen 15.3.1981, begr. Barger Oosterveld) trouwt te Emmen op 4.7.1925 met **Herman Bernard Wösten** (* Barger Compascuum 13.2.1897, ov. 17.1.1982, begr. Barger Oosterveld; bakker;

zoon van landbouwer Herman Heinrich Bernard (Harm) Wösten en Anna Maria Keuter).

f. **N. Jansen** (* /ov. Barger Compasuum 20.2.1903)

B-3. Jan Hendrik / Hendrik / Johann Heinrich Roelfs / Roelfes (* De Maten, Emmen 23.10.1821; doop Rütenbrock 23.10.1821; ov. Valtherveen 27.12.1879; landbouwer) gehuwd te Odoorn op 28.4.1855 (kerk. huwelijk 27.4.1852 te Rütenbrock) met **Gezina Maria Hake / Maria Gezina Haak / Hake** (* "Ruitenbroek" 3.2.1823, doop Rütenbrock 4.2.1823), ov. Valtherveen 8.12.1893; dochter van herder, landbouwer, smid Johan Hermann Hake en Walburgis (Wupke) Colmer / Kolmer).

1 **Wubina Anna / Anna Wubke Roelfes** (* Exloërveen 1.8.1855; ov. Mussel 21.12.1938, begr. Zandberg) trouwt op 17.5.1879 te Onstwedde met **Jan Hindrik Schütte** (* Horsten 23.2.1851; arbeider, landbouwer, armmeester parochie Zandberg; ov. Horsten 30.4.1899, begr. Zandberg; zoon van landbouwer / boekweitboer Antonius / Antoon Schütte en Anna Angela / Engelina Eikens).

a. **Maria Engelina Schütte** (* Horsten 12.3.1880; ov. Braamberg 13.11.1956) trouwt op 9.4.1904 te Onstwedde met **Johan Bernard Schlimback** (* Braamberg 22.3.1880; landbouwer; ov. Braamberg 13.7.1941; begr. Zandberg; zoon van landbouwer Johannes Frederikus (Johann) Schlimback / Schlimbach en Maria Helena Wermes). Kinderen: zie Art. 2, maart 2007, p.20, Fam. Schlimbach/k.

b. **Anton Schutte** (* Horsten 7.9.1881; landbouwer; ov. Valthermond 19.12.1933, begr. Zandberg) trouwt op 19.10.1906 te Odoorn met **Maria Hoezen** (* Zandberg 2.4.1881, ov. Valthermond 4.1.1936; dochter van Jan / Jan Berend) Hoezen en (Anna) Margaretha Helena Veltrup / Veltrop).

(1) **Anton Schutte** (* 2e Valthermond 16.3.1914; ov. Klazienaveen 2.3.1976) trouwt op 28.6.1947 te Vlagtwedde met **Margaretha Abelen** (* Nieuw Dordrecht 16.8.1917; ov. Emmen 2.3.1999; dochter van Gerhard Abelen en Elisabeth Kessen / Kässen).

(2) **Maria Schutte** (* Odoorn 4.12.1916; ov. Valtherveen 11.11.1919).

c. **Maria Gezina Schutte** (* Horsten 24.11.1883; ov. Horsten 8.9.1886).

d. **Jan Hendrik Schutte** (* Horsten 14.3.1886; ov. Horsten 2.1.1891) gehuwd met **Maria Albers** (* Jipsingboermussel 8.12.1897).

e. **Hermannus Schutte** (* Horsten 7.8.1888; arbeider; ov. Musselkanaal 27.8.1932).

f. **Gezina Schutte** (* Horsten 9.4.1891; Musselkanaal 21.6.1987; begr. Musselkanaal) trouwt te Onstwedde op 27.6. 1914 met **Hendrik Teuben** (* Horsten of Musselkanaal 21.10.1886; timmerman; zoon van timmerman Geert Harm Teuben / Töben en Maria Angela (Meike) Schuur).

(1) **Maria Angela Teuben** (* Musselkanaal 21.5.1915; ov. Musselkanaal 16.4.1983, begr. Musselkanaal) gehuwd met Gerhard Ruschen (* ca. 1915).

(2) **Anna Wubke Teuben** (ov. Mussel 3.10.1917, 6 maand)

g. **Jan Hendrik Schutte** (* Horsten 30.8.1894; ov. Musselkanaal 3.7.1981).

h. **Anna Wubke Schütte** (* Horsten 30.9.1898; ov. Emmen 24.6.1985) trouwt te Onstwedde op 4.2.1922 met **Hermannus Henderikus (Herman) Schulte** (* Vlagtwedde 10.4.1899; landbouwer; ov. Emmen 14.4.1987; begr. Emmer Compasuum; zoon van landbouwer Bernard Heinrich Schulte (van Bersede, bij Wesuwe D.) en Maria Margaretha Wortelboer).

2 **Johannes Hermannus Roelfs** (* Exloërveen 20.10.1857; landbouwer; ov. Braamberg 1.4.1928, begr. Zandberg) gehuwd te Odoorn op 1.5.1886 met **Maria Margaretha Mestemaker** (* Sellingerbeetse 6.11.1859, ov. Braamberg 31.10.1932; dochter van Johann Heinrich Mestemaker en Henrica Catharina Wermes).

a. **Jan Hendrik Roelfs** (* Valtherveen 18.7.1887; ov. Valtherveen 29.6.1890)

b. **Maria Gesina Roelfs** (* Valtherveen 18.5.1889; ov. Valtherveen 25.6.1890)

- c. **Maria Gesina Roelfs** (* Valtherveen 19.4.1891) trouwt op 10.5.1913 te Vlagtwedde met **Bernard Schuten** (* Vlagtwedde 30.12.1884; landbouwer; zoon van landbouwer Bernard Schuten en Maria Helena Luers / Lüers).
 (1) **Bernard Schuten** (* Vlagtwedde 27.2.1914)
 (2) **Maria Margaretha Schuten** (* Vlagtwedde 11.2.1915)
 (3) **Maria Helena Schuten** (* Vlagtwedde 19.3.1916)
 (4) **Tecla Henderika Schuten** (* Vlagtwedde 1.1.1918)
 (5) **Maria Gesina Schuten** (* Vlagtwedde 3.1.1920)
- d. **Hendrik Roelfs** (* Valtherveen 30.3.1893; landbouwer) trouwt op 8.5.1920 met **Anna Maria Gezina Tapken** (* Vlagtwedde 14.1.1894; dochter van landbouwer Gerd Hinrich Tapken en Magretha / Maria Magretha Zoelman)
- e. **Henderikus Roelfs** (* Valtherveen 5.4.1895; landbouwer; ov. Onstwedde 19.2.1936) huwt te Onstwedde op 10.4.1920 met **Anna Tecla Schrör** (* Horsten 23.8.1894; dochter van landbouwer Jan Berend Schrör en Maria Angela Heitel).
 (1) **Anna Tekla Theresia Roelfs** (ov. Oomsberg 16.5.1935, 1 dag oud).
- f. **Hendrika Roelfs** (* Braamberg 15.12.1898; ov. Braamberg 21.1.1900)
- g. **Hendrika Roelfs** (* Braamberg 8.4.1901; ov. Braamberg 9.7.1902)
- h. **Hendrika Roelfs** (* Braamberg 25.6.1903).
- 3 **Anna Roelfes** (* Exloërveen 22.4.1860; ov. Musselkanaal 2.5.1930) trouwt op 5.11.1881 met **Jan Geert Schrör** (* Horsten 9.4.1855; ; ov. Horsten 3.12.1893; zoon van Jan Harm Schrör en Phenenna / Fenna Margaretha Schepers). Anna hertrouwt op 28.11.1896 te Onstwedde met **Johann Gerhard(us) Weynans** (* Rütenbrock 11.5.1865; landbouwer; ov. Horsten 25.2.1941; zoon van Johann Rudolf Weynans en Anna Catharina Boven).
 Kinderen uit 1e huwelijk:
- a. **Maria Margaretha Schrör** (* Horsten 8.1. 1883, ov. Braamberg 15.11.1918, begr. Zandberg) trouwt op 6.5.1905 te Onstwedde met **Bernardus Mensen** (* Horsten 25.12.1876; landbouwer; ov. 21.1.1959; zoon van landbouwer Jozef Mensen en Maria Scholte; Bernardus hertrouwt met Magritha Stanneveld
- b. **Johan Henderikus Schrör** (* Horsten 3.7.1885, ov. Horsten 17.7.1894)
- c. **Maria Gesina Schrör** (* Horsten 11.5.1888) trouwt te Onstwedde op 27.4.1912 met **Bernard Heinrich Thieck** (* Gross Füllen ca. 1889, maar volgens gezinskaart gem. Onstwedde * 22.8.1878; zoon van Johann Hermann Thieck en Maria Margaretha Herbers; landbouwer; weduwnaar van Susanna Mensen).
- d. **Maria Engelina Schrör** (* Horsten 12.3.1891) huwt op 27.4.1912 te Onstwedde met **Henderikus Gerhardus Otten** (* Ter Apel 14.3.1886; arbeider; zoon van Hermannes Johannes Otten en Wilhelmina Slimback).
- e. **Maria Wubbina Schrör** (* Horsten 14.12.1894, ov. Groningen 25.5.1928, woonplaats N. Pekela) trouwt op 28.4.1919 te Onstwedde met **Hinderikus Johannes Kohl** (* Stadskanaal 2.9.1884; winkelier; zoon van arbeider Jan Antonie Clemens Kohl en Adaucta Elisabeth Hokke).
 Kinderen uit 2e huwelijk:
- f. **N.N. Weijnans** (*/overl. Horsten 11.3.1898)
- g. **Anna Catharina Weijnans** (* Horsten 7.3.1899)
- h. **Hendrik Jan Geert Weynans** (* Horsten 27.5.1902, ov. Musselkanaal 9.3.1967)
- i. **Tekela Maria Weijnans** (* Onstwedde 16.5.1905)
- 4 **Maria Roelfs** (* Exloërveen 11.1.1863; ov. Vlagtwedde 23.3.1944) trouwt op 3.6.1890 te Vlagtwedde met **Anton Nijhof** (* 13.5.1866 Laude; landbouwer; ov. Vlagtwedde 8.7.1897 zoon van Jan Jozef Nijhof en Anna Helena Berends). Wettiging van 1 kind. Maria hertrouwt op 27.9.1902 te Vlagtwedde met **Willem Heiko Johannes ter Haar** (* Stadskanaal 22.8.1849, ov. Ter Haar 15.11.1918; weduwnaar van Anna Maria Bolk; voerman, scheepsjager, arbeider; zoon van Willem ter Haar en Alexandrine Lijdia Marie Catharina Dahmen).
 Kinderen 1^e huwelijk:

- a. **Anna Helena Nijhof** (* Ter Apel 1.5.1889; ov. Laundermarke 26.11.1892)
  - b. **Johannes Hendrik Nijhof** (* Roelage 9.4.1891; ov. Roelage 6.4.1892)
  - c. **Johanna Hendrik Nijhof** (* Roelage 17.1.1893)
  - d. **Anna Helena Nijhof** (* Ter Haar / Roelage 16.4.1895) trouwt op 28.6.1919 te Vlagtwedde met **Herman Hendrik Schulte** (* Emmen ca. 1890; (fabrieks)arbeider; zoon van Johann Heinrich Schulte en Maria Gesina Kramer).
    - (1) **Maria Margaretha Schulte** (* Ter Apel ca. 1923, ov. Groningen 24.8.1928, woonde te Ter Apel)
    - (2) **Henderikus Schulte** (* Vlagtwedde ca.1932, Vlagtwedde 14.1.1941)
- Kind 2e huwelijk:
- e. **Anton Willem ter Haar** (* Ter Apelkanaal 2.12.1903).

- B-4 Anna Maria Gesina Rolfes / Roelfes** (* Rütenbrock 6.11.1825; ov. Exloërveen 26.6.1902) trouwt te Odoorn op 11.4.1854 met **Johann Herm / Hermann / Jan Harm Plagge** (* Fresenburg 4.11.1825; arbeider, landbouwer; ov. Exloërveen 6.11.1899; zoon van landbouwer Johann Plagge en Anna Geertruid / Gertrud Koops / Koobs).
- 1 **Anna Helena / Anleenke Plagge** (* Exloërveen 1.9.1854, ov. Emmen 22.3.1918) trouwt op 9.9.1878 met **Jan Harm Velterop / Veltrop / Veldtrop** (* Exloërveen 1.11.1856; ov. Emmen 10.6.1919; zoon van arbeider Egbertus / Eng(el)bert Velterop / Veltrup en arbeidster Anna Maria Vedder / Veilder).
  - 2 **Johan Herman Plagge** (* Exloërveen 27.3.1857)
  - 3 **Jan Plagge** (* Exloërveen 22.10.1859; Vlagtwedde 17.9.1945, begr. Zandberg) trouwt te Odoorn op 28.7.1886 met **Anna Catharina Schmitz** (* Onstwedde ca. 1865, ov. Vlagtwedde 10.12.1945; dochter van landbouwer Johann Gerhard Schmitz en Maria Catharina Vos)
    - a. **N.N. Plagge** (* /ov. Valtherveen 9.3.1887)
    - b. **Anna Maria Gezina Plagge** (* Valtherveen 30.1.1888; ov. 16.1.1981; begr. Zandberg) trouwt op 2.2.1921 te Vlagtwedde met **Georg Schoemaker** (* Exloërveen 23.5.1890, ov. 9.8.1972, begr. Zandberg; zoon van landbouwer Hendrik Schoemaker en Margaretha / Gretha Kleine / Klein).
    - c. **Jan Harm Plagge** (* Valtherveen 12.11.1889; landbouwer; ov. Jipsingboermussel 27.3.1925 , begr. Zandberg) trouwt op 7.5.1921 te Onstwedde met **Carolina Bruns** (* Onstwedde 25.7.1893; ov. 20.3.1970, begr. Zandberg; dochter van Jan Hindrik / Jan Hendrik Bruns en Anna Gezina Manning).
    - d. **Johan Gerard Plagge** (* Valtherveen 14.1.1892)
    - e. **Lambertus Plagge** (* Valtherveen 4.4.1894; ov. Stadskanaal 28.1.1972 , begr. Zandberg) gehuwd met **Anna Maria Gröninger** (* Ter Apel 4.8.1888, ov. Musselkanaal 16/17.10.1978, begr. Zandberg; dochter van timmerman Hermann Anton Gröninger en Maria Aleida Becker).
      - (1) **Jan Plagge** (* Jipsingboermussel 23.5.1925)
      - (2) **Herman Plagge** (* Jipsingboermussel 4.3.1927)
      - (3) **Gerard Plagge** (* Jipsingboermussel 30.8.1930)
    - f. **N.N. Plagge** (* /ov. Valtherveen 27.3.1897)
    - g. **Maria Catharina Plagge** (* Valtherveen 15.6.1898; ov. Stadskanaal 23.7.1990) trouwt te Vlagtwedde op 13.11.1923 met **Harm Hendrik Westerman** (* Ter Apelkanaal 18.2.1900, ov. Ter Apel 29.6.1989; zoon van arbeider en landbouwer Jozef (Joop) Westerman en Anna Schuur).
      - (1) **Jozef Westerman** (* Jipsingboertange? 7.3.1924)
      - (2) **Maria Catharina Westerman** (* Jipsingboertange 7.8.1925)
      - (3) **Anna Westerman** (* Jipsingboertange 18.1.1927)
      - (4) **Jan Westerman** (* Jipsingboertange 25.10.1928)
      - (5) **Harm Hendrik Westerman** (* Jipsingboertange 23.8.1930)
      - (6) **Maria Gezina Westerman** (* Jipsingboertange 7.1.1933)
      - (7) **Gezina Anna Maria Westerman** (* Jipsingboertange 22.5.1934)

- (8) **Anna Aleida Westerman** (* Laudermarke 14.3.1936)
- (9) **Johannes Gerardus Westerman** (* Laudermarke 19.5.1937)
- (10) **Jan Hendrik Westerman** (* Laudermarke 15.10.1938)
- (11) **Lambertus Westerman** (* Laudermarke 20.02.1941)
- h. **Johannes Theodorus Plagge** (* Exloërveen 27.10.1900)
- i. **Anna Helena Plagge** (* Odoorn 25.1.1903)
- j. **Anna Margaretha Plagge** (* Zanddijk [bij De Maten?], gem. Emmen 1.4.1907; ov. Ter Apel 21.1.2005, begr. Ter Apel) trouwt te Vlagtwedde op 17.7.1935 met **Johann Heinrich (Hendrik) Brunen** (* Sellingerbeetse 12.11.1905; landbouwer; ov. 17.2.1997; zoon van schaapherder en landbouwer Johann Heinrich (Hendrik) Brunen en Anna Catharina Weinands).
  - (1) **Johann Heinrich Brunen** (* Ter Haar 21.6.1936)
  - (2) **Anna Catharina Brunen** (* Ter Haar 5.4.1940)
  - (3) **Jan Brunen** (* Ter Haar 5.2.1943)
  - (4) **Anna Catharina Maria Brunen** (* Ter Haar 30.9.1945)
- k. **Johannes Henderikus Plagge** (* Vlagtwedde 16.2.1911, ov. Vlagtwedde 5.6.1911)
- 4 **Hendrik Plagge** (* Nieuw Buinen 15.3.1862, ov. Nieuw Buinen 26.12.1865).
- 5 **Lambertus Plagge** (* Nieuw Buinen 19.3.1865, geëmigreerd naar USA in 1885; ov. 4.12.1960 Iowa, USA) trouwt op 23.9.1890 in Iowa met Elisabeth Mestemaker (* Onstwedde 1864?, geëmigreerd in 1890, ov. 9.7.1942 in Iowa, USA.)

Andere families / gezinnen Rolfes of naamverwanten

- C. **Maria Gezina Rolfes** gehuwd met Johann Heinrich Jansen
  - 1 **Johann Heinrich Jansen** (* Neusustrum ca. 1842; landbouwer; ov. Laudermarke 25.7.1892) gehuwd met **Maria Gesina Schmitz**. (* Niederlangen ca. 1852; dochter van Herman Heinrich Schmitz en Anna Margaretha Timann; zij hertrouwt met Herman Bernard Hermes (* Neusustrum ca. 1859; landbouwer).
    - a. **Anna Jansen** (* Vlagtwedde ca. 1887) trouwt op 7.5.1921 te Vlagtwedde met **Jan Berend Mulder** (* Emmen ca. 1881; landbouwer; zoon van Jan Willem Mulder en Anna Elisabeth Webers).
- D. **Berend Hindriks Roelfs** (koopman) gehuwd met **Maria Aleid Linden** (bakkersche)
  - 1 **Albertus I/Egnatius Roelfs** (Beesten [D] 23.9.1825; koopman) trouwt op 14.10.1840 te Nieuwe Pekela met **Catharina Alberts Ekkel** (* Nieuwe Pekela 14.10.1817; dochter van schipper Alberts Berends Ekkel en koopvrouw Elizabeth Strootmans).
    - a. **Bernardus Albertus Roelfs** (* Nieuwe Pekela ca. 1852; koopman) trouwt op 10.4.1869 te Onstwedde met **Catharina Moorkamp** (* Wehm ca. 1837; dochter van landbouwer Gerhard Moorkamp en Margaretha Wingbermuehle).
      - (1) **Catharina Thekla Maria Roelfs** (* Nieuw Buinen 23.3.1870) trouwt op 25.4.1896 te Borger met **Hermannus Ignatius Witte** (* Groningen ca.1858)
      - (2) **Thekla Alida Margaretha Roelfs** (* Nieuw Buinen 14.5.1872) trouwt op 25.4.1896 te Borger met **Bernard Heinrich Gerdes** (* Lindern ca. 1868; zoon van Joseph Gerdes en Helena Maria Bruns)
      - (3) **Maria Anna Elisabeth Roelfs** (* Nieuw Buinen 23.11.1879) trouwt te Borger op 6.1.1913 met **Gerhardus Johannes Rengerink** (* Deventer ca. 1880; zoon van Gerardus Johannes Rengerink en Lamberdina Stittelaar).
- E. **Nicolaas Rolfes** (landbouwer) gehuwd met Anna Klumpe
  - 1 **Herman Rolfes** (* Rhede ca.1892; ov. Bourtange 17.12.1928) gehuwd met **Maria Margaretha Webers**.
    - a. **Nicolaas Rolfes** (* Vlagtwedde; ov. Bourtange 11.4.1928; 1 jaar oud)

F. Johannes Heinrich Rolfes gehuwd met **Elisabeth Brüning**.

Zij hebben (o.a.) een dochter.

- 1 **Agnes (Angela) Rolfe(r)s** (* Niederlangen 19.12.1872, ov. Kopstukken 27.6.1957 trouwt te Lathen op 24.6.1900 met **Lubbertus Andreas Schomaker** (* Lindloh 19.2.1867; landbouwer; ov. Kopstukken 28.2.1947)
  - a. **Anna Aleida Schomaker** (* Kopstukken 12.5.1901, ov. Emmen 18.6.1969; begr. Emmer Compascuum) trouwt te Onstwedde op 19.9.1925 met **Johan Theodoor Arling** (* Munsterscheveld 1.2.1893; landbouwer; ov. 20.12.1980; begr. Emmer Compascuum)
  - b. **Elizabeth Schomaker** (* Kopstukken 11.3.1903, ov. Kopstukken 5.7.1888) gehuwd te Onstwedde op 10.5.1928 met **Gerhardus Hermannus Manning** (* Horsten; ov. Kopstukken 9.4.1987; zoon van Antoon Manning en Grietje Plagge).
  - c. **Anna Tekla Schomaker** (* Kopstukken 1907, ov. Kopstukken 9.3.1909, 2 jaar oud)

G. Heinrich Rolfes gehuwd met **Gertrudis Detmar**.

Zij hebben (o.a.) een dochter.

- 1 **Margaretha Rolfes** (* 1794; ov. Schwartenberg 24.4.1837) gehuwd met **Petrus / Peter Heijne**
  - a. **Johann Heinrich Heijne** (* Schwartenberg 6.2.1821; ov. Vlagtwedde 16.4.1893; weduwnaar van **Anna Helena Eilders**) trouwt op 19.4.1854 te Odoorn met **Anna Helena Gerdes** (* De Maten, Emmen ca. 1803; dochter van Lucas Gerdes en Anna Margaretha Dirken / Durken)
  - b. **Johann Hermann Heine** (* Rütenbrock 13.8.1832; arbeider; ov. Valtherveen 11.8.1865) gehuwd met **Anna Maria Herbers**.

H. Jan Willem Rolfers (landbouwer) getrouwd met **Magreta Elieza Brummer**

- 1 **N.N. Rolfers** (* /ov. Laudermarke 20.8.1950).

I. Maria Catharina Rolfes gehuwd met **Bernhard Boll** (landbouwer)

- 1 **Maria Christina Boll** (* Rütenbrock 11.9.1859; ov. Stadskanaal (Boerendiep) gem. Wildervank 30.3.1925; begr. R.k.-kerkhof Stadskanaal) trouwt op 7.5.1883 te Wildervank met **Johann Heinrich Schutte** (* Altenberge / Rütenbrock 13.6.1849, ov. Stadskanaal 29.11.1911 ; landbouwer; zoon van Hermann Schutte en Phenna Catharina Ahlers).
(Hermann Schutte [* Rütenbrock 6.1.1811, ov. Stadskanaal 12.10.1881, begr. r.k. kerkhof te Stadskanaal en Phenna Catharina Ahlers [* Rütenbrock 8.1.1819, ov. Stadskanaal 1.4.1897, eveneens begraven te Stadskanaal])

Aanvulling

Kleine aanvulling op het eerste artikel van de familie Rolfes:

De waarschijnlijk wel bekende Rijwielzaak Rolfes te Musselkanaal kan ook nog geplaatst worden in het overzicht.

Op pagina 25 (bovenaan) van het maartnummer van 2008 staan vermeld:

Rudolph Roelfes en Margaretha Albers

Zij hebben ook nog een niet aldaar genoemde zoon, Johannes (Jan) Roelfes (* Braamberg 25.12.1915, landbouwer; ov. 1971) gehuwd te Stadskanaal op 5.5.1942 met Maria Gezina (Sientje) Specken (* Kopstukken 12.9.1918; dochter van schoenmaker Johann Specken en Aleida Sanders).

Hun kinderen hebben de naam Roelfes weer laten veranderen in de oorspronkelijke naam Rolfes. Johannes Rolfes, één van hun kinderen is landbouwer op Braamberg. Een andere zoon Rudolph Rolfes (* Braamberg 29.7.1952) is gehuwd te Stadskanaal op 19.4.1975 met Martha

Tinhoff en zij hebben o.a. een zoon Michael (Micha) Rolfes (* Veendam 2.10.1975, wonende te Musselkanaal, die een rijwielzaak aan de Marktstraat in Musselkanaal heeft.

Rolfes / Rolfers / Roelfes: betekenis naam, verspreiding en plaats van herkomst

Betekenis

De betekenis van deze naam is niet zo moeilijk te achterhalen.

De namen Rolfes, Rolfes, Roelfs, Roelfes, Rolelofs, enz. zijn allemaal patroniemen en dus afgeleid van de voornamen Rolf, Roelf, Roelof, enz. die op hun beurt weer afkortingen zijn van de voor-naam Rudolf. Deze voor-naam komt ook veel voor in de familie.

Deze voor-naam Rudolf bestaat uit twee gedeelten. Het eerste stuk *Rud*, komt van het oudhoogduits *hrod* dat roem betekent. Het 2^e gedeelte *olf* komt van *wolf*, waarbij de *w* is verdwenen of 'weggesleten' in de loop der tijd. Kortom: *hruod-wolf* = *roem* + *wolf*. De naam Rudolf komt dan ongeveer neer op *roemrijke wolf*. De achternaam betekent dan natuurlijk *zoon/dochter van de roemrijke wolf*. Als koosnaam komt Rudolf ook voor als Rudi, Rudy, Ruud, Rolf, enz.

Een soortgelijke vorm als Rudolf zie je bij Adolf, dat ook een combinatie is van 2 woorden: *Adel* + *wolf*, waarbij door de samenvoeging zelfs drie letters zijn verdwenen in de overgang van de woorden *Adel* en *wolf*.

De wolf werd door de Germanen vereerd als een heilig dier.

De voor-naam Wolf bestaat ook: deze werd wel door Joden in het Germaanse taalgebied gebruikt en was dan een aanpassing aan de Germaanse namen. Het was niet de naam Benjamin die men dan aan een zoon gaf, maar als het ware een eigenschap van Benjamin, omdat hij in Genesis 49:27 'een verscheurende wolf' wordt genoemd, want staat er 'in de morgen verslindt hij zijn prooi en tegen de avond verdeelt hij de buit'.

Verspreiding

De verspreiding van deze naam in Nederland in 1947:

Het aantal keren dat de naam Rolfes voor kwam per provincie was: in Zuid-Holland (88 x), Drenthe (42 x) en op de 3^e plaats Groningen (15 x). In de rest van de provincies 5 x of minder.

De naam Rolfers per provincie: Drenthe (12 x), Groningen (9 x) en Zuid-Holland (1 x).

Roelfes kwam ook voor: Groningen (20 x), Drenthe (2 x).

Verdeeld over de gemeentes in de provincies Groningen en Drenthe zien we in 1947 het volgende beeld:

Rolfes: Onstwedde (12 x), Vlagtwedde (3 x), Emmen (43 x)

Rolfers: Onstwedde (3 x), Vlagtwedde (6 x), Emmen (7 x), Odoorn (4 x)

Roelfes: Onstwedde (6 x), Vlagtwedde (12 x), Emmen (2 x)

Binnen de gemeentes Onstwedde en Vlagtwedde zien we de volgende aantallen in 2006:

Rolfes: Musselkanaal (5 x), Mussel (1 x), Stadskanaal (1 x), Ter Apelkanaal (1 x)

Rolfers: Stadskanaal (2 x), Ter Apel (2 x), Ter Apelkanaal (1 x)

Roelfes: Musselkanaal (3 x), Stadskanaal (2 x), Ter Apel (2 x)

In 2008 in Drentse aangrenzende gemeentes (aantal telefoonaansluitingen)

Rolfes: Emmen (22 x)

Rolfers: Emmen (5 x), Odoorn (2 x)

Roelfes: Emmen (2 x)

Er is hierbij qua aantallen nakomelingen sprake van een vertekening, omdat de naam Rolfes e.d. soms vernederlandst zijn tot Roelofs, of Roelfs. Deze namen kunnen dus niet meegenomen wor-

den, omdat de meeste patroniemen Roelofs en Roelfs niet afstammen van deze behandelde familie.

Herkomst

Plaatsen van herkomst van mannelijke en vrouwelijke nazaten van de familie Ro(e)lfe(r)s:

Hintermbusch: iets ten noord-oosten van Rütenbrock

Emlichheim: ongeveer 8 kilometer onder Schoonebeek

Bersede: vlak onder Wesuwe, dat weer ca. 4 km onder Haren (Ems) ligt.

Grosz Füllen: ca. 4 km ten westen van Meppen.

Fresenburg: ten oosten van Laudermarke, ca. 12 km over de grens, bij de Ems, net boven Lathen

Beesten: ca. 35 km ten oosten van Nordhorn, ten oosten van Noord-Oost-Twente

Leschede: ca. 18 km ten zuid-oosten van Nordhorn

Wehm: ligt onder Wertle, 8 km ten oosten van Sögel, ruim 25 km ten oosten van Rütenbrock.

Lindern: 5 km ten oosten van Wertle.

Brögbern: 5 km ten noorden van Lingen.

Ahlen: 10 km ten oosten van Sellingen; ongeveer tussen Walchum en Dörpen, dichtbij de Ems.

De rechtzaak over de halfwezen Rendering uit Veele.

J.S.A. HUIZING

In het boek “Het kerspel Vlagtwedde, deel 2 de gehuchten” in de reeks *Westerwolders en hun woningbezit* van C.J. en R.M.A. Wegman, staat op bladzijde 119 het volgende:

22.11.1782: De voorstanderen over de kinderen van wijlen Wubbe Wilts Renwering bij zijn reeds enige tijd absente huisvrouw Talle Jans, verklaren dat Wubbe onlangs is overleden.

In het onderstaande stuk wordt pas echt duidelijk, wat zich achter deze zin verschuilt. Voor de duidelijkheid zijn in de aangehaalde originele tekst tussen rechte haken een verklaring opgenomen van enkele juridische / oude termen.

Allereerst een beschrijving van de personen, waarop het stuk betrekking heeft:

Wubbe Wilts Renderingh
ged. 21-8-1729 te Vlagtwedde
geboren te Veele
z.v. Wilt Wubbes Renweringh
en Geertien Wilts
ovl. 4-11-1782 te Veele

17-4-1768
Wedde

Talle Jans
ged. 9-11-1738 Onstwedde
geb. te Onstwedde
dv Jan Roelfs Schoenmaker
en Swaentje Aijkjes Mulder

Kinderen, nog levend in 1787:

- **Jan**, gedoopt 1-2-1771 te Bellingwolde
- **Geertijn**, gedoopt 24-10-1773 te Onstwedde
- **Wilt**, gedoopt 27-3-1778 te Vlagtwedde en geboren te Veele
- **Swaentje**, gedoopt 8-7-1781 te Vlagtwedde en geboren te Veele

(Er zijn meer kinderen geboren, maar deze waren dus in 1787 al overleden, zie hiervoor Wegman, Het kerspel Vlagtwedde, deel 2 de gehuchten, blz. 118 en 119)

Op 4-9-1783 wordt in het "Resolutieboek der Stad Groningen" vermeld, dat er bij burgemeester Siccama en zijn adessoren (toegevoegden, bijzitters) een verzoek is binnengekomen van de diaconen van Onstwedde en Vlagtwedde, om hun onderling geschil te reguleren. Er is op 6-6-1783 een uitspraak gedaan door de Richter van Westerwolde in een proces tussen de diaconen van Vlagtwedde en Onstwedde, waarbij deze de uitspraak deed, dat de diaconen van Onstwedde alleen verantwoordelijk waren voor het onderhoud van de kinderen van Wubbe Wilts Rendering.

De Raad vergadert over deze zaak en neemt de volgende besluiten:

- het gericht te Vlagtwedde wordt gelast om een procedure tegen de moeder op te starten.
- de zaak zal voorlopig worden voortgezet, zoals ze nu is, totdat er een definitieve uitspraak gedaan wordt.

De diaconie van Onstwedde moet dus, zolang er geen definitieve uitspraak is, de kinderen verder blijven onderhouden.

Vervolgens blijft het 2,5 jaar lang stil, maar:

Op 17 maart 1787 wordt opnieuw deze zaak behandeld door Burgemeesteren en Raad te Groningen. Door Klaas Everwijns en Heijke Wibbes (Aike Wubbes?) als diaconen van Onstwedde is een rechtszaak aangespannen tegen Jan Roelfs en consorten als diaconen te Vlagtwedde en de hoge heren moeten op deze dag een oordeel vellen, wie er gelijk heeft en er moet een uitspraak worden gedaan, hoe het nu verder moet.

De gebeurtenissen worden nog eens op een rijtje gezet:

Na hun huwelijk hebben Wubbe en Talle 2 jaar te Wedde gewoond (hier zullen ze wel een huis hebben gehuurd) en van mei 1770 tot mei 1772 in Bellingewolde en aldaar *een kind gewonnen* in 1771 [Jan]

- dat zij vervolgens van mei 1772 tot 1776 te Onstwedde hadden gewoond en aldaar ook een kind geboren
- dat zijlieden in mei 1776 vandaar na Veele onder Vlagtwedde met de woning waren vertrokken en aldaar in 's mans ouderlijk huis hadden gewoond tot in 't jaar 1782 en twee kinderen aldaar geprocreerd
- dat de vrouw op den 24 Junij hadde goedgevonden haar man stil te verlaten, hem agterlatende met vier onmondige kinderen, met welke hij daar te Veele was blijven wonen tot aan sijn dood.
- dat gemelde Wubbe Rendering op den 4 November 1782 zijnde overleden en dus de vier kinderen geheel ouderloos, het Gerichte die boedel terstond hadde geconsigneerd (verzegeld) en over de kinderen tot voorstanderen aangesteld Abel Luring & cons: - dat de voorstanderen de vier van den boedel niet kunnende [onderhouden] bij het Gerichte zich hadden verzogt en geobtineerd [verkregen] het beneficium inventarium [het voorrecht van boedelbeschrijving] over der pupillen vaders boedel en vervolgens gerepi.deerd den ... April 1785.
- dat Heren Gecommitteerden gemelde inventaris hebbende gevraagd, de richter verklaart hadde, dat geen inventaris was opgemaakt, maar dat de vreemde voogd 't losse goed wat opgetekend hadde en dat daarop dezelve 't huis en een kampe land zo de man hadde nagelaten, gerichtelijk waren verkogt volgens des rigters zeggen, naar de oude praktijk, dat uit Richters reken gebleek dat het losse goed hadde aangebracht de somma van f 108 - 7 - 4 en dat het vaste was verkocht voor 406 - en dus den geheelen boedel 514 - 7 - 4.
- dat Hun Heren uit de beschrijvinge was geconsteert [geconstateerd] de aangetekende geexprimeerde posten schulde in het geheel te bedragen f 42 - 10 - 5 (-)

- dat intussen der pupillen moeder op den 9 April den daege der repridiatie des boedels reeds weder in de jurisdictie was geweest en tegens denzelven eene acte bekomen en aan haar de kinderen te transporter en reeken van de administratie te doen, dan dat op den 14de de acte aan haar zullende worden geinsinueerd [aangemeld] , zij weder was vertrokken, zeker omdat er geen boedel meer was
- dat de sibbe voogd ook verklaarde, dat zijne zuster zich kort na dien tijd en vervolgens in de Scheemda hadde opgehouden en hij aldaar wel bij haar hadde geweest, maar naderhand hier in de Stad hadde gewoond en nu getrouwd was aan een Hovenier met wien zij in Noorddijk op de plaatze van den Heer Hoofdman Van Swinderen woonde en nog op gisteren bij haar geweest was
- dat de voorstanders op den 12 maj 1785 een request [verzoek] aan het gerigte hadden gepraesenteerd en verzogt doordien de moeder vertrokken was, om de kinderen aan de diaconie van Vlagtwedde of mede aan die van Onstwedde en Bellingewolde over te dragen en aan dezelve rekening der administratie te doen
- dat op het zelve het berigt der respectie Diaconen zijnde gerequireerd [gevorderd], die van Vlagtwedde alsook die van Onstwedde op den 14den mondeling hadden bericht te acquiesceren [berusten] in 't onderhoud der kinderen voor zo verre tot hunne laste moesten komen naar het reglement, maar dat Bellingewolde daartoe mede moeste verplicht zijn en op den 17den had die van Bellingewolde mondeling bericht, dat zij zich tot 't onderhoud niet verplicht oordeelden
- dat de zaak daarop commissoriaal [om door een daartoe aangewezen commissie te worden onderzocht] was gemaakt en op den 21 maj parthijen gehoord, zoo hadde het E. Gerigte bij apostille [uiting van een verzoek] van die datum verstaan, niet tegenstaande het acquiscement [berusting] van de beide Diaconen om de kinderen te willen alimenteren [de kost geven], dat de Diaconen van Onstwedde vier kinderen om te alimenteren met de goederen zouden moeten overnemen en dat de voorstanders ten overstaan van die Diaconen 't Gerigte rekening en oplossing van hunne administratie zouden moeten doen, daar geen boedel was, volgens reglement van den Raad van 12 febr. 1781
- dat van die apostille op den 28 maj 1788 door die van Onstwedde aan dezen Tavel was geappelleerd [een beroep gedaan] en de zaak commissoriaal gemaakt
- dat de Richter aangeschreven zijnde tegens de moeder te ageren – ook wel eenige informatie hadde genomen, maar niet tegens haar geprocedeerd, gelijk behoorde, dewijl zij den 9 April 1782 te Veele was geweest en meermalen in de jurisdictie aan thuis van den Predikant te Vlagtwedde en andere huizen was geweest en nog op de Weddermarkt in 1783 en daar het genoegzaam bekend was, dat zij zich in de Scheemda ophield
- dat Hunne Heeren Gecommitteerden geen fundament voor de apostille ten nadeele van de diaconie van Onstwedde konden vinden, daar de vrou, die te Onstwedde wel geboren was, zelve geen onderhoud nodig noch daar haare woning hield, maar met haar man zeven jaren te Vlagtwedde hadde gewoond, drie jaren zo in de Scheemda als alhier in de Stad en nogthans te Noorddijk, gevolgelyk reeds tien jaren van haare geboorteplaats was afgeweest
- dat daenboven twee der kinderen te Vlagtwedde waren geboren die met twee andere, zo te Bellingewolde als Onstwedde geboren bij den vader tot aan zijn dood onder Vlagtwedde wonende en de vader haar afstervende niet konden gezegd worden, door beide ouders kwaadwillig te zijn verlaten, maar gerekend moesten worden haar bij hen zijnde ouder door den dood te hebben verloren en dus niet anders dan onder Vlagtwedde te behoren en daar de moeder eerst bij sententie van den 21 maj 1786 was verklaard hare kinderen kwaadwillig te hebben verlaten, reeds ook tien jaren onder Vlagtwedde in familia patris te hebben gewoond, zodat er geene reden was die van Onstwedde dan alleen te bezwaren en die van Vlagtwedde geheel vrij te kennen, te meer daar de diakenen reeds zelve hadden geacquiesceerd [berusten] in het mede onderhoud der kinderen.

Waarop zijnde gedelibereerd, hebben de H. Heeren Burgemeesteren en Raad de vorengemelde apostille, waarvan is geappelleerd, geannulleerd en den Richter Muntinghe voornoemd in de kosten over dezen gevallen gecondemneerd [veroordeeld] en voorts geïnju-

reerd [kwaliijk bejegend] om de penningen, geproflueerd van de verkogte goederen van Wubbe Wilts Rendering onder hem berustende, aan de Diaconie van Vlagtwedde en Onstwedde over te geven, om daaruit de dugtige aangetekende crediten te voldoen onder korting, hun volgens 't Diaconie reglement competerende [behorende]: verders de beide Diaconien van Vlagtwedde en Onstwedde gelast de nog overig zijnde kinderen van Wubbe Wilts Rendering te zamen te alimenteren [de kost te geven] , heen ter tijd de kinderen weder aan de moeder kunnen worden overgedragen, zullende de reeds geimpendeerde en opgelegde alimentatie penningen een derde door den Richter voornoemd, een derde door de Diaconie van Vlagtwedde aan die van Onstwedde worden gerefundeerd [terug betalen]. En zal extract dezès aan den Richter Muntinghe, om te strekken tot deszelvs naricht, worden ter hand gesteld.

Er was weliswaar een regelement voor de diaconie (door de Stad uitgevaardigd), maar in een gecompliceerde zaak zoals deze, was niet voorzien. Vandaar, dat nu Burgemeesteren en Raad als rechter moeten fungeren.

De uitspraak komt er dus op neer, dat de richter Muntinge een fout heeft gemaakt. De opbrengst van de erfenis gaat naar de diaconiën van Onstwedde en Vlagtwedde, zodat zij de schulden der kinderen hieruit kunnen voldoen. Samen moeten zij vervolgens de kinderen onderhouden totdat zij weer aan hun moeder kunnen worden overgedragen. Verder zal het geld, dat de diaconie van Onstwedde reeds aan hun heeft besteed, voor 1/3 deel door de richter en voor 1/3 deel door de diaconie van Vlagtwedde aan de diaconie van Onstwedde worden terug betaald.

Boek over familie Folders/Volders aangeboden

Tijdens de ledenvergadering bood de heer Luring zijn boek over de Westerwoldse familie Folders / Volders aan de vereniging aan.

Onze hartelijke dank voor dit voortreffelijke werk.

Belangstellenden kunnen contact opnemen met de schrijver:

Harm Luring Tuinlaan 21
9591 BN Onstwedde 0599-331563

E-mail luring00@hetnet.nl

De oudste generaties van een familie Bontjes (deel IV)

(Oudeschans, Bellingwolde)

PETRONELLA J.C. ELEMA EN ABRAHAM VAN DER LAAN¹.

Inleiding

BEGIN 2007 vroeg dr. P. Bos te Zwolle ons om de genealogie Bontjes af te ronden. Hij was daar ooit samen met de heer A.C. Bontjes mee begonnen, maar door zijn ziekte lukte het hem niet meer daaraan verder te werken. Wij hebben graag aan zijn verzoek voldaan. Hij heeft de verschijning van deel I nog meegemaakt, die van zijn eigen voorouders (Bontjes dl. II) helaas alleen in concept, maar heeft daaraan nog wel zijn goedkeuring kunnen hechten.

In deze vierde aflevering blikken wij nu terug op een aantal zaken waarop wij bij het onderzoek zijn gestuit. Tevens komt er een aantal Bontjes-vermeldingen ter sprake die wij in de vorige delen niet konden onderbrengen, alsmede een rijtje correcties.

Wij zijn ervan uitgegaan dat alle vermeldingen van Bontje/Bontke gecombineerd met de naam Diurt/Jurt van belang kunnen zijn voor de hier behandelde familie(s). Het is jammer dat er daarbij zo weinig samenhang viel te achterhalen; die kan er heel goed geweest zijn, maar we hebben het niet kunnen bewijzen en vaak hebben we zelfs geen aanwijzingen hoe het verband gelegen kan hebben.

De vader van de in deel II beschreven familie Bontjes zou geweest kunnen zijn Bontko Diurckens gehuwd met Asse Geerts; deze kan verwant zijn geweest aan Hindrik Bontjes van het geslacht beschreven in deel I. Maar zoals gezegd; nadere aanwijzingen ontbreken, en we kunnen niet afgaan op uitsluitend naamsovereenkomst.

Gebruikte afkortingen:

BBB Boerderijen en hun bewoners, afd. Beerta van de Groninger Maatschappij van Landbouw (Winschoten 1968).

GDW A. Pathuis, Groninger gedenkwaardigheden (Assen 1977).

HJK Archief Hoge Justitiekamer.

De noten, tenzij anders vermeld, verwijzen naar bronnen in de Groninger Archieven (GrA).

Correcties/aanvullingen deel I (vriendelijke mededelingen van o.a. A.C. Bontjes te Breezand en K. Bijsterveld te Groningen):

- de doopdatum van Christopherus (I.2 en II.1) moet worden 2 sept. 1632 (niet 28 sept. 1632).
- de mogelijke kinderen 3 en 4 genoemd bij Christoffer Bontjes (II.1) kunnen daar qua leeftijd niet bij horen. Mogelijk zijn het een broer en zus geweest van Anna Christoffers (gen. I).
- Harmen Jurriens (de man van Heijle Bontjes, II.2), ged. Oudeschans 9 jan. 1631, zoon van Jurrien Swijtser (wever) en Geeske Berents.
  - Uit dit echtpaar o.a. ook: Berent, ged. Oudeschans 30 juli 1637, Geerdt, ged. Oudeschans 22 sept. 1639, Foske, ged. Oudeschans 2 maart 1651 en Gepke Jurriens, ged. Oudeschans 9 maart 1634, tr. (huwelijkscontract Winschoten 16 april 1653) Egbert Hindriks en later nog eens met Robert Joris (zie: Winschoten 5 mei 1680).

---

¹ Adres van de auteurs: mevr. P.J.C. Elema, Peizerweg 70/14, 9726 JN Groningen en A. van der Laan, Schuine Hondsboschelaan 21, 1851 HN Heiloo.

- Hindrik Bonties (III.5) is in Leeuwarden overleden.
- Hindrik Bonties en zijn vrouw Tiabbina Mullers, komen 21 dec. 1728 te Zwolle met attestatie van Groningen. Vervolgens vertrekken zij naar Leeuwarden en dan weer terug naar Groningen.
  - In Zwolle wordt nog een kind geboren, Folkert, ged. Zwolle 5 febr. 1730.
- Kind III.5.3 Wendelina (ged. als Wendelke) is geboren in N. Boteringestraat.
- Onder II.3 staat dat Diurt Bonties als oom op 6 juni 1680 genoemd wordt, moet worden 6 juni 1692.
- tekst onder III.5: Ontie Leerts [Ellerus] moet worden Antie Leerts [Ellerus].

Nadat de eerdere delen waren gepubliceerd werden nog enkele aanvullende gegevens gevonden in de diaconierekeningen van Oudeschans²:

21 febr. 1758 ontfangen van Anna Adams f 1.10.0 van uitminde pennigen voor steenen van J. Evert Schelts huis.

7 juli 1758 de erven van wijlen juffrouw van Bern doen een vrijwillige gifte van f 5.8.0.

13 april 1777 Adam Geers begraven, in de bekken f 1.16.2.

Durandus Bontjes en Asselina Bekkering (genoemd onder III.5.7, deel I).

Chirurgijn Durandus Bontjes en Asselina Bekkering verkopen 20 april 1759³ aan Aurelia Swart wed. Beilanus voor f 1400 de behuizing in St. Walburgi Straat, doende tot grondpacht aan de Martinikerk jaarlijks f 6.15.0, zwetten ten N. de wed. Jan Berents, ten O. de pastor Jansonius, ten Z. de freulins Steenhuisen en ten W. de straat.

Dezelfde dag⁴ kopen ze een duurder huis terug, nl. van Eppo Tiddens alsmede voorstanderen over diens minderjarige kinderen bij wijlen Lammina Haak, een behuizing ten W. op de hoek van de Nieuwe Ebbingestraat op vrij eigen grond, reeds aanvaard, voor f 3012 in drie termijnen te voldoen. Zwetten ten N. Jan Camps dochter, ten O. en Z. de straat, ten W. borgemr. Emmen.

Durandus en Asselina lenen 29 september 1760⁵ f 1500 van solliciteur Harmannus van Cruissen à 4%. Blijkens kantmelding gecancelleerd vertoond 19-11-1766.

Durandus en Asselina lenen 11 december 1760⁶ van Johannes van Langen en Elisabeth Beckering

f 1100 à 4%. Onderpand: Asselina's vordering krachtens scheidbrief van 3-4-1758 op de restante koopschat van haar ouderlijke brouwerij.

Op 22 september 1761⁷ betoogt Juffrouw Asselina Bekkering dat haar ehe man de chirurgijn Durandus Bontjes van de weduwe van de wijnhandelaar Jurjen Taapkens d.d. 30-9-1759 voor f 2500 op strijkgeldsconditiën had ingekocht het huis ten W. in de Oude Ebbingestraat. De koop-som is opgebracht in handen van de creditoren 15-12-1760, zij wordt nu bevestigd in haar bezit van dit pand.

5 november 1761⁸ Asselina Beckering, gequalificeerd door Durandus Bonties bij procuratie van 2-11-1761, en Elysabeth Beckringh gehuwd met Johannes van Langen, ontvangen van Gerard Alberda heer van Dijksterhuis f 4000 restant koopschat van een verkochte brouwerie d.d. 3-5-1756, volgens scheidbrief van 8-4-1758. Het betreft een hypotheek: de eigenaars zijn dan de brouwer Hindrik Vos en Anna Vlasbloem.

² Ned. Herv. Gem. Oudeschans, inv.nr. 3 (periode 1755-1798).

³ GrA, RA III x 146, fol. 33vo.

⁴ GrA, RA III x 146, fol. 34vo.

⁵ GrA, RA III x 147, fol. 195vo.

⁶ GrA, RA III x 148, fol. 9, gereg. 13-12-1760.

⁷ GrA, RA III x 149, fol. 3vo.

⁸ GrA, RA III x 149, gereg. 6-11-1761.

Koopman Regnerus Tiddens, gevolmachtigd van de chirurgijn D. Bontjes en vrouw Asselina Bekering bij machtiging verleden Meppel in de landschap Drenthe op 6-5-1766 verkoopt 14 juni 1766⁹ voor f 3527 het bovensvermelde hoekhuis in de Nieuwe Ebbingestraat aan Willem Hagenouw Vinkers en Margaretha Meijer e.l.

Over **Bontje Bonties** en **Grietien Harmens** (genoemd onder III.2, deel 1) en kinderen werden nog de volgende akten gevonden.

Albert Harmens en Jan Geerts als voorstanderen over Anna Bontjes, minderjarige dochter van Bontje Bonties en Grietien Harmens, maken 17 oktober 1720¹⁰ een scheiding en deling van de ouderlijke

nalatenschap met Heiltien Bonties geassisteerd door haar man Henricus Ackerma[n].

Aan Anna wordt toebedeeld:

- a. Een kamer tussen de Jonckerenstraat en Driemeulendrift.
- b. Een kamer voor de Heerepoortenbooge.
- c. Een hof in de Kruitstraat, bij de waghmeester H. Bonties gebruikt.
- d. Een obligatie ten laste van de voormand Albert Harmens ad f 50.

Heiltien krijgt:

- e. Een kamer op 't Schuitendiep.
- f. Een hof buiten de Heerepoort in de Davids Steegh.

Aangevuld met contanten uit de boedel.

Anna krijgt verder nog f 75.8.2 meerder ontvang volgens slot van rekening; Heiltien garandeert haar voor 2 jaar de obligatie van f 50 over de voormond.

In de mande (mandelig) blijven een obligatie van f 190 ten laste van Derck Hans Fries en vrouw, met de rente van dien, en een jaar huur van de kamer aan het Schuitendiep ad f 20.

Henricus Ackerman en Heiltien Bonties verkopen 28 maart 1721¹¹ aan de sergiant Wessel Jochum en Grietien Dieters e.l. een kamer in de Kleine Ganck an't Schuitendiep op vrije grond, zwetten ten N. Luigien Berents, ten O. Jan van Rinck, ten Z. de gang en ten W. de kopers. Prijs f 130, contant voldaan f 80, de rest met Allerheiligen. Te aanvaarden 1 mei.

Over **Geertje Bontjes** en haar man **Rotgert Meijer** (3.5.4, deel 1):

Geertje Bontjes voor zichzelf en als boedelhoudster voor wijlen haar man Rotgert Meijer verkoopt 9 november 1789¹² aan Jelte Hindriks Wagenman en Jantje de Wit e.l. de behuizing ten W. in de Oude Kijk in't Jatstraat. Zwetten ten N. procureur J. Versteegh, ten O. de straat, ten Z. mons. Spoomaker en ten W. de mandelige plaats. Inbegrepen zijn de winkel en de gereedschappen. Prijs f 1714, voldaan f 464, voor de rest nemen de kopers de hypotheek over die op 10-11-1774 [bij de aankoop] is verschaft door nu wijlen de koopman R. Tiddens.

Van de niet-thuisgebrachte personen met de namen Bontje en Diurt noemen wij de volgende:

Diurcko/Djurt Bonties, te Bellingwolde, overl. voor 6 mrt. 1654.

In het breukenregister¹³ van Bellingwolde wordt vermeld: 5 juni 1647 Diurcko Buntkes 2:10:0, Diurcke Buntkes 6:0:0, Dijurtke Bontkes' weduwe 6 mrt. 1654 wegens uijtinge gehouden op de begraffnisse van haer kindt: 3:0:0.

In het "Hondertgelt" van het Caspel Bellingwolde 1672 en 1673 wordt vermeld: Jurcke Bontkes weduwe. Het is moeilijk hem steeds te onderscheiden van zijn naamgenoot, die in 1639 in Oudeschans is gedoopt als zoon van Hindrik Bontjes en Anna Christoffers, en die óók in Bellingwolde land heeft (maar zijn kinderen trouwen in Oudeschans). Deze leeft in 1692 nog en meestal heet hij 'vooght'.

⁹ GrA, RA III x, fol. 53.

¹⁰ GrA, RA III x 98, fol. 43.

¹¹ GrA, RA III x 98, fol. 185.

¹² GrA, RA III x 189, fol. 185vo.

¹³ Ander ontfangh van breucken des gerichtes van Bellingwolde ende Blijham, M.J. Hofman, Zuidbroek (2001).

Jurt/Diurt Bonties, "voogt", ged. Oudeschans 27 jan. 1639, overl. tussen 1 sept. 1694 en 12 mrt 1695, zoon van Hindrick Bontjes en Anna Christophers (genoemd in deel I), tr. ca. 1670 **Geertien Beerens (van Drijl** in 1702), overl. na 4 sept. 1707, dr. van Beerent van Drijl, glazenmaker, en Antie Hindrix Victoors (zie bij II.1, deel I).

Hier volgen nog een aantal aanvullingen over Jurt¹⁴:

Vooght Djurt Buntkens en Harmen Jurriens worden 24 aug. 1680¹⁵ genoemd als neven van de bruidegom Mr. Hindrick Eppens, kleermaker van Bellingwolde in zijn huwelijkscontract met Fenneke Jans; andere getuigen bij de bruidegom zijn: Elske Hindricx moei, Hindrick Jan Borcherts neef en voormond.

Hier volgen nu eerst de familieverwantschappen van de genoemde personen met Hindrick Eppens [van der Camp].

Uit een akte in Scheemda 31 aug. 1685¹⁶ blijkt dat Hindrick Eppens een broer Harmen heeft: Harmen Eppens verkoopt aan zijn broeder Hindrick Eppens en Fenneke Jans el. de landerijen die hem van wijlen zijn ouders waren aangeërfd, gelegen in Bellingwolde, door de koper tegenwoordig al gebruikt, met ook zijn anpart in twee huizen, ook in hetzelfde carspel staande, het ene door de koper en het andere door Christopher Folkers "beseten", met daarbij de tuinen daarbij, alles voor 300 car. gld., te betalen op sint Jacob 1686 of te verrenten voor 5% jrl. rente, de verkoper doet hierbij afstand van al zijn ouderlijke erfenissen.

Vervolgens blijkt uit een akte Wedde 30 april 1677¹⁷, dat Hindrick en Harmen Eppens kinderen zijn geweest van Eppo Imels en zijn (onbekende) vrouw.

Hindrick Rentkens en Albertien Engels el. te Vlachtwedde verklaren schuldig te zijn aan Hindrick Jans Borchers in qlte voormond over wijl. Eppo Imels minderjarige kinderen, een somma van 200 car. gld. procederende van een rentebrief van 15-5-1661 van 131 dal. 3 st. houdende over 't Wibelingh, door de comperantinne bij executie gekocht en bij preferentie oordeel gevalideerd, de orginele verzegeling is hiermee gemortificeerd, voor 5% jrl. rente beginnende op mei 1678.

Op 5 maart 1660¹⁸ dient er voor de Hoge Justitie Kamer een proces tussen Frerick Pieters te Nieuwe Schans en Eppo Imels te Bellingwolde over een voormonderschap. Eppo Imels wordt genoemd als oom over de kinderen, door de luitenant en hoofdmannen worden uiteindelijk Eppo Imels tot voormond en Albert Geerts Haeck als sibbe voogd over de kinderen aangezwoeren.

Op 18 juni 1660¹⁹ blijkt dat het gaat over de kinderen van Berent van Drijl, want nu wil Eppo Imels dat Albert Geerts Hoeck als vreemde voogd wordt aangezwoeren in plaats van sibbe voogd, maar luitenant en hoofdmannen blijven bij de situatie van 5 maart 1660.

Vervolgens wordt 4 april 1660 In saeken Albert Geerts in qlte inde Nije Schans verdaget hebbende Eppo IJmels tot Bellingwolde, om volgens sententie vanden 5 martij jongst an te sweren als voormunt over Berent van der IJls (=Berent van Drijl) kinderen bij Annetien geprocereert, ged. versoekende te mogen volstaen, dat hij allene answeres ter tijt de schijdinge sall zijn gedaen, vermits vanden vaderlike zijde, naerder inden bloede, waer tegens d' impt. gehoort, hebben d' h.h. lieutenant ende hoofftmannen verclaert dat ged. in conformite geallegerde sententie sall moeten answeren, des dat hij na de gedane scheidinge, om wederom entslagen te werden, sal mogen versoek doen, waer hij also den behoorliken eedt gepraesteert heeft.

Het lijkt er op dat de vrouw van Eppo Imels, en Antje/Annetien, de vrouw van Berent van Drijl en Elske Hindriks zusters zijn geweest en kinderen van Hindrick Victors.

Bontko Diurts (zoon van Diurt Wilkens):

In de "Breuken" van Westerwolde²⁰ wordt 2 nov. 1613 vermeld: Diurt Wilckens wegens mandaat door Bole Wubbens overgegeven 2:8:0 en op 2 juni 1630: Sibe Tiapkens hefft Diurt Wilckens' soone Bontke enige blootrisen geslagen; accordeert daer van op een ryxdaler: 2:10:0.

Diurt Wilckens gebruikt in 1627 4 ackeren pastorijenland in Bellingwolde; ook 8 sept. 1629 wordt hij aldaar genoemd²¹.

¹⁴ Een aantal gegevens werden verstrekt door K. Bijsterveld te Groningen, waarvoor onze dank.

¹⁵ RA Oldambt, inv.nr. 7388, oud Winschoten V dd 13, fol. 226.

¹⁶ RA Oldambt, inv.nr. 7220.

¹⁷ Westerwolde, toegang 732, inv. nr. 298.

¹⁸ HJK, toegang 136, inv.nr. 889.

¹⁹ Idem.

²⁰ Boetes wegens overtredingen. Nr. ....

²¹ GA, kerkvoogdij Bellingwolde, inv.nr. 29', fol. 8.

Op 17 april 1641 krijgt Bontko Diurts een boete van 1 gld. 5 st. omdat hij Lupko Willems "mit die vuist een blaw ooge ende bloerisunge" heeft geslagen. In het breukenregister²² van Bellingwolde staat hij verder nog vermeld 7 juni 1649 2:10:0 en 5:0:0 en op 15 mrt 1654 "wegens ses overgegeven mandaten" 12 gld.

Op 6 dec. 1653²³: Boele Wypkes in Bellingswolde appellant contra Bonte Djurts aldaer appellaet van een sententie by den E.E. drost Gruis gegeven.

Welke Bontko Diurts?

12 nov. 1663 is er een proces van Asse Hindriks en pastor Molanus qq tegen Buntko Diurts²⁴.

In het archief van de kerkvoogdij van Bellingwolde²⁵ wordt op 29 febr. 1664 Buntko Diurts genoemd in verband met een betaling aan hem van 5 gld. 25 st., vermoedelijk "wegens verven", 24 mei 1668 voor betaling van 19 gld. ("an die kercke verdent mit perden ende wagen"), 8 juli 1672 nog iets wegens arbeid voor de kerk gedaan.

In 1672/1673 heeft Bontje Dijurts "hondertgelt" betaald²⁶.

Tenslotte is in 1675 "met Buntie Duirts Talle afgerekent en har over har verdenst betalt twee vor torff vor een dald. 10 st."

Bontko Jurdts wordt 11 dec. 1662 te Winschoten²⁷ genoemd als zwager van Mentzo Berendts van Bellingwolde in diens

huwelijkscontract met Grietje Jans. Verder waren bij deze bruidegom aanwezig: Jurjen Nannes (gehuwd met Lisebeth Berends) en Berend Leffers (otr. Oudeschans 13 dec. 1657 Antie Berents). Mentzo Berendts was een zoon van Berend Jacobs en Elske, die ook bij het opstellen van het contract aanwezig zijn.

Het zou kunen zijn, dat Bontko Diurts eerder (vóór Asse Geerts) gehuwd was met een zuster van deze Mentzo Berents.

Bontko Diurts (ook: Jurts) te Bellingwolde, overl. tussen 8 juli 1672 en 21 augustus 1674, tr. (2^e?) voor 15 sept. 1669 Asse Geerts, overl. na 21 augustus 1674.

Bontko Jurts en Asse Geerts, te Bellingwolde wonend, lenen 15 sept. 1669²⁸ 300 daalder van Wilcke Berents Brouwer en Griete Febens; zij worden daarbij geassisteerd van "haar moeder Roeleffke Reendts" (de moeder van Bontko of die van Asse?).

Ter instantie van Wilcke Berents wordt op 21 augustus 1674²⁹ het mandaet van inhibitie soo Asse weduwe van Buntcke Diurckes hadde uitgebracht gecasseert in contum.

Wij hebben niet met zekerheid kunnen achterhalen van wie de hier volgende **Elsien Bonties** een dochter was, maar gezien de vernoeming kan zij tot ouders hebben gehad het echtpaar Buntie Duirts en Talle N., dat wordt gesuggereerd in de hierboven gegeven vermelding uit 1675 inzake "Buntie Duirts Talle".

Elsien Bonties, uijt Bellingwolde (voor wie *Albert Meijerinck* als neve) otr./tr. Groningen M.K. 1 april/9 mei 1676 **Albert Berents Smedingh**, van Wirdum.

Uit dit huwelijk: (geb. Pelsterstraat, ged. Groningen).

1 **Jantjen (Alberts Smedingh)**, (A.K.) 14 aug. 1677.

2 **Tallichjen (Alberts Smedingh)**, (M.K.) 13 aug. 1679.

3 **Bernt (Alberts Smedingh)**, (M.K.) 12 april 1681.

In de stad Groningen kwam rond 1750 nog een **Jan Bontjes** voor die uit Leer afkomstig was:

Jan Bontjes, afk. uit Lier (=Leer). otr. Groningen 2 mei 1750 (voor haar *Richard Jugter*) **Anna Wiltmans**. Anna was eerder gehuwd, otr./tr. 1^e Groningen A.K. 18 okt./18 nov. 1727 (voor haar *Hindrik Zegelken* als oom) **Jacob Buijsink**, afk. uit het Graafschap Oldenburgh, otr./tr. 2^e Groningen A.K. 6/24 juni 1733 (voor haar *Hindrik Segelken* als oom) **Jan Meijer**.

²² Als vorige.

²³ HJK Westerwolde, toegang 136, inv. nr. 1221. (zie ook: toegang 136, inv. nr. 884).

²⁴ HJK Westerwolde, Gr.Arch. 136.

²⁵ Inv.nr. 209, 29-1 en 29-2. (geldt ook voor hierna nog voorkomende aanhalingen van dit kerkvoogdijarchief).

²⁶ Lijst van 14 mei 1674.

²⁷ RA Oldambt, inv.nr. 7384, oud Winschoten, V dd 9, p.141.

²⁸ RA Oldambt, inv.nr. 7386, oud Winschoten, V dd 11, p. 393/403 (1 pag. met boven 393 en onder 403).

²⁹ Rechtdagen drost Wedde, toegang 732, inv. nr. 3.

Jan Bontjes man van *Anna Wiltmans* in Heerstraat, kramersgilde, lijkklaken M.K. 29 febr. 1776.

Jan Bontjes man van *Anna Wilmans*, Heren Straat, breuk betaald 29 febr. 1776.

Anna Wiltmans vrouw van *Jan Bonjes*, lijkklaken M.K. 24 sept. 1774.

Ten slotte nog een opmerking over de naam Jurt/Diurt, die hierboven vaak genoemd werd. In Bellingwolde woonde vóór 1627 een Duirt Edsers met een zoon Sijben Diurts. Laatstgenoemde had een zoon Duirt Sijbens met 4 kinderen: Tamke Jurts (tr.1^e Jan Heres, tr.2^e 1696 Hajo Scheltens), 'Etje Sibens', ook Ettje Diurts geheten (tr. 1695 Pieter Alberts Boneschans), Foelke Jurts (tr. 1693 Evert Folckerts), Adde Jurts³⁰ (tr. 1693 Antje Harms). De nakomelingen heten veelal Boonenschansker.

Roeten Oa

Onderstaande Westerwoldse gedicht (met vertaling) ontvingen we van de heer Hanne Wilzing. Onze hartelijke dank hiervoor.

Roeten Oa

Dien walen vol bochten
 verkoaveld groaven te liek
 Boeren en woorden vochten
 En dien begun kreeg geliek

Bukssem van oal boerrigters
 Hupzelen van nije tied
 Vrundschoep veur zichters
 Dieverdoatsie veur luu van wied

t Wotter rakt in roeten
 Zaïl begunt te stinnen
 Vloot is boeten
 Daïp is binnen

Hanne Wilzing
 April 2008

Ruiten Aa

Je wallen vol bochten
 Verkaveld gegraven te recht
 Boeren en woorden vochten
 En jouw begin kreeg gelijk

De broek van oude boerrichters
 Bretels van de nieuwe tijd
 Vriendschap voor zichters
 Vertier voor mensen van ver

Het water raakt in de war
 De ziel begint te kreunen
 Ondiep is buiten
 Diep is binnen

³⁰ Tamke, Ettje, Foelke en Adde Jurts worden genoemd in Gruoninga 46 jg. (2001) in "Het geslacht Barcklage", dr. P.Bos, A. van der Laan en F.J. Ebbens.

Het Hebrecht

De Ontginningen

G. L. NOBBE³¹

In jaargang 28 nr. 2 plaatsten we het eerste deel van wat een reeks over Het Hebrecht en Veelerveen had moeten worden. Graddus Nobbe bracht er zijn jeugd door en zat vol met verhalen en anekdotes over deze streek. Onderstaand artikel lag nog op de plank. Helaas was het hem niet gegeven om meer afleveringen te schrijven.

Afb 1. Het Hebrecht, begin jaren 20

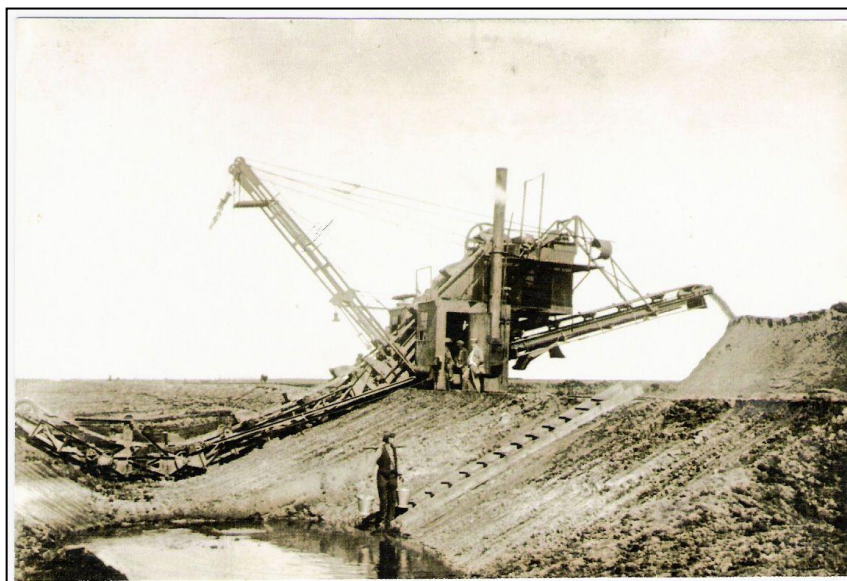
Zoals gezegd; het “oude grote Hebrecht” (vanaf de Veeler - Vrieschelooster scheiding tot de Stobben) was verdeeld in kavels die in bezit waren van honderden eigenaren, die op de brede en soms zeer smalle en lange stroken veen turf groeven en eigentijdse, voor die grondsoort geschikte, landbouwproducten teelden. De grond bestond uit hoogveen en was grotendeels niet dik genoeg om te verturven. Wat overal in de veengebieden gebeurde was hier ook het geval. Voor bijenhoning werd koolzaad, raapzaad en boekweit verbouwd. Dus de imkers plaatsten dan hun bijenkorven op de heidevelden. Vóór het inzaaien moest de grond eerst losgehakt worden met een zogenaamde ‘hak’ of ‘houw’ en daarna werd het geëgd. De paarden moesten op sommige plekken dan ‘trippen’ onder hebben. (Dat waren houten plankjes met die met een ijzeren beugel en een riem aan de hoeven werden vastgemaakt.) Anders zouden ze hier en daar in het veen kunnen wegzakken en het was een hele toer om een paard er weer uit te krijgen. Het zal in het Hebrecht net zo gegaan zijn als in alle veenderijen. Vóórdat er gezaaid kon worden moest het bovenveen goed droog zijn en dan werd het afgebrand. Dat ging op de vol-

---

³¹ Gerhardus Lubbertus Nobbe † 6-1-2008

gende wijze. Een vuurpot, gemaakt van ijzeren staafjes waar enige ruimte tussen was werden stukjes droog veen (bolster) in gedaan. Als er genoeg wind was werd de vuurpot in brand gestoken en ging men daarmee schuddend over de akker, in gangen van drie à vier meter van elkaar. Als het veen in brand geraakte moest men er nog wel door om het vuur regelmatig te verspreiden. Degenen die dat werk deden kwamen soms met moeite terug vanwege de rookontwikkeling. Het as was zeer goed als bemesting voor bovengenoemde gewassen. Het gebeurde wel eens dat grote veenbranden plaatsvonden vanwege het dóórbranden van het droge veen en de vuurhaarden soms meer dan een meter in het diepe veen voortwoeden.

En toen kwam de ontginning

Afb 2. Het graven van de wijken

De toegepaste methode van ontginning gebeurde zeer eenvoudig. De uitgemeten percelen tussen de gebouwde boerderijen werden bedekt met witte zand die vrij kwam uit de gegraven wijken en vervolgens door ploegen gemengd met een laagje veen verwerkt tot bouwvoor. De onderliggende laag 'grauwveen' was slecht doorlatend en men

dacht achteraf dat het een speculatieve manier van ontginnen was: 'ontginnen en verkopen'. Vanaf 1921 werden de boerderijen bevolkt maar al gauw daarna verlieten bijna alle pachters het gebied, want in natte jaren verdronken de gewassen en in droge tijden verdorde alles. Sommigen gingen failliet en anderen gingen gebukt onder grote schulden. Het bezanden van de akkers vanuit de wijken was niet op de juiste wijze gedaan. Midden op de percelen was een laagje van 10 cm. terechtgekomen en langs de wijken soms wel 25 cm. Langs de wijken deden de gewassen het nog het beste maar op de rest van de percelen tierde het onkruid welig en was er veel schade door nachtvorsten. Het aanvoeren en verspreiden van Dollardslib bracht enige verbetering, maar doordat dit product ook niet regelmatig verdeeld werd kwamen de volgende problemen. Bij grondonderzoek bleek dat de zuurgraad sterk verschilde op diverse plekken per perceel. Om een schip met slib snel leeg te krijgen werd er in de directe omgeving van de losplaatsen te veel verspreid terwijl op verder gelegen terreinen weinig of zelfs niets werd gedeponeerd. Het werd dus allemaal maar niks!

Het was de heer Bartholomeüs Vrolijk afkomstig uit Haarlemmermeer die zich in 1921 had gevestigd op boerderij no. 10 en deze boer bleef samen met zijn vier zoons stug doorploeteren! Het scheelde dus dat deze jonge werkkrachten meehielpen waar andere boeren telkens arbeiders moesten voor betalen. In 1934 werd begonnen met herontginning en vanaf die tijd ging het aanmerkelijk beter. De boerderijen waren aanvankelijk (1921) verpacht en vanaf 1937 werd het beheer opgedragen aan de Nederlandse Heidemaatschappij. H. Meems was de man die de 'zaken' daarvoor regelde.

Boerderij no. 1 (nabij Veelerveen) werd verkocht in 1938.

Afb 3. Boerderij nr. 2

Ook enkele ander boerderijen zijn in de loop der jaren verkocht aan de bewoners. In 1950 woonden er de volgende families:

Nummers. 1: Adams, 2: Gebr. Smid, 3: Adams, 4: Marring, 5: Nijboer, 6: Jongeling, 7: Flink, 8: Vrolijk, 9: Drenth, 10: Vrolijk, 11: Arling, 12: Doornbos, 13: Venhuizen.

De instructies voor de commandeur te Ter Apel

J.S.A. HUIZING

In de 'Resoluties der Stad Groningen' kwam ik onderstaand bericht tegen, het betreft een omschrijving der verplichtingen van de Commandeur te Ter Apel,

14-2-1785

De Heeren Adsessoren van den E.E. Heer Burgemr. Gockinga, bij zijn Edelheids indispositie (ongezondheid = ziekte), hebben ter vergaderinge gerapporteerd, dat door de hr. Burgemr. B. van Iddekinge en zijn Edelheids Heeren Adsessoren in het politieke jaar zijnde voorgedragen, dat de Commandeur in het Clooster Ter Apel geen instructie hadde, waar naar (hij) zich moest gedragen, hetgeen dikwijls gelegenheid gav, dat de directie niet ten ondergescheidde, zoo als wel diende, de propositie (voorstel) bij Resolutie van den 10 Febr. 1784 gesteld was geworden in handen van H Edelheden, als het 3de departement defungerende, met verzoek om daaraan te voldoen en dat (zij) ten dien fine (einde) aan den Raad praesenteerden de volgende Articulen om den Commandeur van het Clooster Ter Apel te dienen voor Instructie.

Art. 1

De Commandeur of Opzichter in het Clooster ter Apel zal jaarlijks aan de H: Heeren Raads Gecommitteerden of aan den Administrator van het Clooster schriftelijk moeten opgeven, wat in en aan de Plantagie 't volgende jaar diende te geschieden, om daarop derzelve ordres in te wachten, almede het getal der uitgegaane boomen.

Art. 2

Zal in plaatze van de uitgegaane Telgen (jonge eikebomen) vroegtijdig goede nieuwe planten, zullende de gaten ten dien einde in het najaar drie voet in het diameter worden gegraven en twee voet diep; wel te verstaan, dat er geen ouden (oer) onder zit, welke als dan zal moeten worden doorgegraven.

Art. 3

Zal zorgen dat de jonge boomen jaarlijks van de overtollige waterlooten en takken worden gezuiverd en zo veel doenlijk op één koning (hoofdstam) gebragt.

Art. 4

Zal bij het uitneemen en uitroden der telgen, om verplant te worden, zorgen dat de reeds zijnde of nog aan te leggen telgencampen een behoorlijk bosch blijven formeren.

Art. 5

Zal alle jaaren twee a drie akkers toemaaken tot Elzen, Barken en Beukenzaad en ten minste twee ni(euwe) eekels opzaamelen om op een bekwaamen plaatse gezaaid te worden.

Art. 6

Zal gehouden zijn de wagens, door de H: Heeren Gecommitteerden, Rentmr. of Bouwmeester gevraagd, om personen of goederen af te haalen te doen bezorgen en haar nauwkeurige aantekening houden, jaarlijks in October aan den Rentmeester over te geven, opdat de eene mejer boven den anderen niet werde belast, maar na rato van hun landgebruik de geschikte tourbeurten aflopen.

Art. 7

Zal de goederen of materialen van welke aard dezelve ook mogen weezen, door de Stad wordende overgezonden, op Winschoter Hoogbrugge, Wedderveer of andere gedestineerde (bestemde) plaatzen in persoon moeten ontvangen en zal daarvoor genieten op Wedderveer 2 gls. en op Winschoter Hogerbrugge drie gls., zullende van de komst dier goederen hem door den Rentmeester of Bouwmeester bevorens kennisse worden gegeven: zal dezelve tegens de bijgevoegde notitie nazien en aan de schipper of brenger een vertekende hand terug geven, wat aldaar is gelost en bij hem ontvangen.

Art. 8

Zal de ontvangen goederen ter gedestinierte (bestemde) plaatze moeten overbrengen, zonder dat iets tusschen beide moge worden afgeladen, waarvoor hij verandwoord zal zijn, zullende het manquerende voor zijne rekening door den Rentmr. of Bouwmeester wederom worden bezorgd en de kosten daarvoor van zijn tractement worden ingehouden.

Art. 9

Zullen alle materialen, welke in de Stad voorraadschuur zijn of worden gebragt, een praacise Lijst formeren en daarvan een gelijkkluidende aan den Predikant vertekend moeten overgeeven met den sleutel van het voorn. magazijn en wanneer hiervan het een en ander zal worden gebruikt, zal hij zulks op de lijst afschrijven en moeten aantekenen door wie en waartoe het zelve is gehaald of verbruikt, zullende geen materialen mogen afgeven, dan onder recipille (reçu, ontvangsbewijs).

Art. 10

Wanneer tot (de) Stadswerken eenig eikenhout mocht worden gebruikt en uit het bosch gekapt, zal hij het geschikste daartoe moeten aanwijzen en wel zoodaanige boomen, die op het minste voordeel staan en op het beste kunnen worden gemist.

Art. 11

De Commandeur zal jaarlijks in den maand September de huizen der Stads meijerlieden moeten visiteren of dezelve goed worden onderhouden en zien of de materiaalen, door de meijerlieden gekogt tot onderhoud der huizen, zoo ver (dit) door de Stad weder aan dezelve moeten worden voldaan, conform het 4de art: van de generaale Huurconditien geemploijeerd (gebruikt) zijn en goed bevindende daarvan een certificaat aan de meijeren geven, dog contrarie bevindende zulks schriftelijk aan den Rentmr. geven en mede toezien dat de landerijen conform Huurconditien gebruikt worden.

Art. 12

Door de meijerlieden voor Rekening van de Stad wordende gewerkt, zal hij dezelve na rato van hun kader? land gebruiken, zonder den een boven den ander voor te trekken, tenzij dezelve verkoosen, dat hun tour voor ditmaal werde gepasseerd, zullende voor ieder meijer die hij buiten of tegen hun wil heeft gepasseerd, verbeuren een summa van zes stuiver ten voordeele van de Clooster Armen.

Art. 13

Zal zorgen dat de arbeiders behoorlijk werken, op hun tijd beginnen en eindigen en wel van 1mo April tot ultimo? September van 's morgens 6 tot 's avonds 6 uren, in Oct: Nov: Febr. en Meert van 's morgens 7 tot 's avonds 5 uur en in DeC: en Jan: van 8 tot vier uren, zullende in de tien langste maanden twee uren daags en in de twee korten een uur mogen schoften.

Art. 14.

De man zal in de lange dagen tot daghuur genieten 15 stuiver, in de daaraan volgende vier maanden 12 stuiver en in de 2 korte maanden 10 stuiver, zullende door den Commandeur nauwkerig worden boek gehouden, wie en hoe lang gewerkt hebben.

Art. 15.

Zal wegens goed toeverzigt op de arbeiders voor ieder persoon mogen declareren drie stuivers daags, dog nooit boven 30 stuiver, hoe veel arbeiders (hij) ook in het werk heeft: zijnde daar egter niet onder begrepen het opzicht op het poten der Telgen, als blijvende daarvoor genieten als van ouds.

Art. 16

Zal niet vermogen buiten schriftelijk consent van de Gecommitteerden, Rentmr. of Bouwmeester, aan iemand hoe genaamt (ook), eenige telgen of hout weg te geven noch verkopen bij cassatie en zal zorgen, dat er geen houd door de meijerlieden werde gekapt, als op aanwijs en consent als voren.

Art. 17

Zal buiten het reeds genoemde geene vacatien mogen declareren, tenzij dat (hij) op hoger order in de Stad mogt worden ontboden, als wanneer (hij) voor ieder dag zal genieten f 2-10- en voor schipvragt heen en weder vier gulden.

Art. 18

Zal 's jaarlijks tot tractement genieten honderd car: gls., alle halv jaaren bij den Administrator te ontvangen en vrije woning, welke door hem dak, deur en vensterdigd zal worden onderhouden.

Art. 19

Zal mede de kamers van de Rentmr. schoonhouden en den zelven gedurende zijn verblijf aldaar behoorlijk ten dienste staan en voorts derzelve ordres getrouwelijk naarkoomen.

Art. 20

De Administrator wordt gelast toeverzicht te neemen, dat deeze door de Commandeur stiptelijk werde nagekoomen en bevindende dat hij mogte hebben gemanqueerd (iets hebben nagelaten te doen), dezelve te breuken (beboeten) en die direct van het Tractement aftehouden en aan de Clooster Diaconen uit te tellen.

Waarover gedelibereerd (beraden) zijnde, hebben de H.Heren Burgemeesteren en Raad, de Heeren Gecommitteerden voor hunne genomene moeite bedankende, zich met het uitgebragte rapport geconformeerd (het er mee eens zijn) en de gemaakte Instructie gearresteerd (goedgekeurd), behoudende aan zich om dezelve ten allen tijden te corrigeren, ampliceren en altereren (wijzigen).

En zal Extract (uittreksel) deezes aan den Administrator van de goederen van het Clooster ter Apel en aan de Commandeur worden ter hand gesteld.

Conclusie

Uit bovenstaande blijkt, dat de Stad de aanplant van eikenbomen zeer belangrijk vond, men begint deze functieomschrijving dan ook met alle zaken die hiermee van doen hebben.

Tevens komt ook naar voren, dat de Commandeur als een soort boderijder werkzaam was, hij moet allerlei transport voor een deel zelf verrichten of verzorgen dat ze volgens de regels werden uitgevoerd door derden.

Ook wordt hij wel naar de Stad ontboden, om verslag van bepaalde gebeurtenissen uit te brengen, hij kan hiervoor per dag een bedrag (voor logies, voeding en drinken) declareren en de kosten voor de trekschuit worden ook vergoed.

De commandeur in 1785 is Hanne Alberts Gansevoort, die na diens overlijden Berent Jans Gansevoort is opgevolgd. Zie verder Wegman: "Het klooster Ter Apel" blz. 144 en 145.

TRIP-projecten in Westerwolde

Van 2006 tot en met 2008 is er in Westerwolde een groot aantal toeristisch-recreatieve voorzieningen gerealiseerd. Dit was mogelijk dankzij een gezamenlijk initiatief van de Oost-Groninger gemeenten en de provincie Groningen: het Toeristisch Recreatief Inrichtingsplan (TRIP). Met de uitvoering van dit plan is de ontsluiting van Westerwolde en de daarin gelegen toeristisch-recreatieve attracties verbeterd. Het project is uitgevoerd door Landschapsbeheer Groningen.

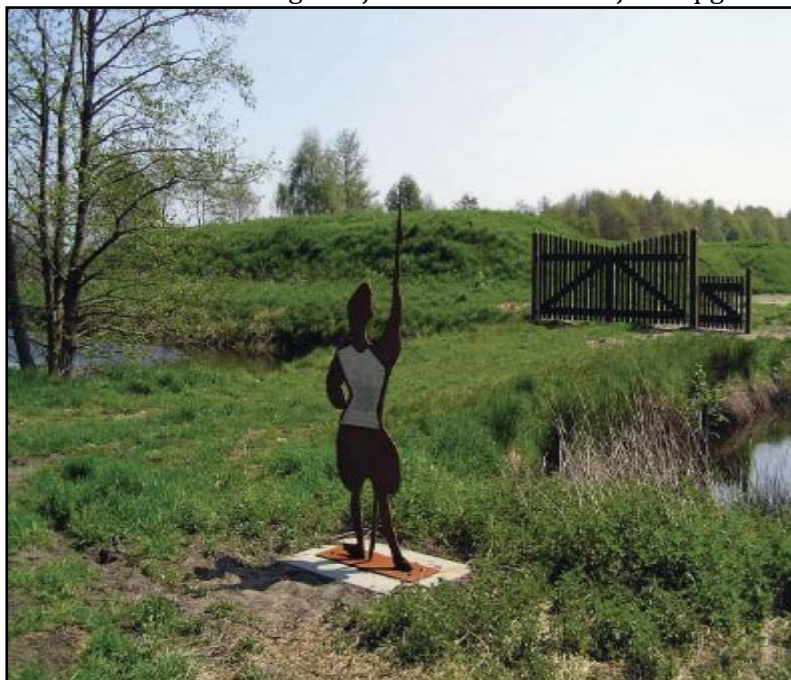
Binnen het TRIP-project is samengewerkt met tal van partijen zoals gemeenten, recreatieondernemers, particuliere terreineigenaren en aannemers. Er is voor diverse fysieke aanpassingen gezorgd waaronder parkeergelegenheid, informatiepanelen, verlichting, aanlegsteigers, beplantingen, voet-, fiets- en ruiterspaden. Daarnaast zijn nieuwe of aangepaste toeristische routes en arrangementen ontwikkeld en gepubliceerd. Ook is er een aantal historisch waardevolle elementen hersteld of geaccenteerd en daarmee beter leesbaar gemaakt:

afb. 4 Deze lantaarns zijn geplaatst in het kader van het TRIP project

- Het aanleggen van sfeervolle straatverlichting in Oudeschans, Smeerling en Bourtange (zie afbeelding hiervoor).
- Herstel leidijken. In de grensstreek van Oost Groningen zijn in de 17e eeuw dijken opgeworpen om de toenmalige hoogveenmoerassen onbegaanbaar te houden voor militaire aanvallen uit het oosten. Naast de vestingwerken vormden deze leidijken tot in de 19e eeuw een onderdeel van een stelsel van verdedigingslijnes van Zeeland tot de Dollard. De leidijken fungeerden tevens als verbindingsroute tussen de vestingwerken. Er zijn vier redoutes hersteld (Barnflair, Bakoven, de Fleche en de Lethe) en acht kilometer leidijk. De terreinen zijn bereikbaar via fiets- of wandelpaden.

- Rondje Oudeschans. Om een rondwandeling te kunnen maken over de vestingswallen is bij Oudeschans een schelpenpad aangelegd.
- Revitalisering Kloosterbeleving. Het deelproject Revitalisering Kloosterbeleving is een initiatief van de Stichting Klooster Ter Apel voor het gelijknamige kruisherenklooster in Ter Apel. Na de grote restauratie en de nieuwbouw van de westvleugel heeft de stichting zich sinds 2002 sterk ingezet om de kloosterbeleving meer gestalte te geven. Onder regie van architect Toon Uijtewaal is met name in het zolder- en keldergedeelte van de noord- en oostvleugel een aantal ruimtes gecreëerd die oude kloosterfuncties weer beleefbaar maken, zoals het scriptorium, de brouwerij en de ziekenboeg. In een vorig nummer besteedden we hier al uitgebreid aandacht aan.

Donderdag 22 mei werd tijdens een feestelijke bijeenkomst in het Klooster Ter Apel stilgestaan bij de betekenis van het TRIP-project voor bezoekers en bewoners van Westerwolde. Sprekers waren onder andere gedeputeerde J.C. Gerritsen en drs. H. Wagemans o.s.c., Prior-Provinciaal van de Europese provincie van de kruisheren.

Tijdschriften en Jaarboeken.

Het archief van de vereniging is geplaatst in het Streekhistorisch Centrum te Stadskanaal (naast de watertoren).

Inlichtingen: dhr. B. Roossien tel. 0599-612649

Tijdschriften en boeken worden in geen geval uitgeleend, maar zijn uitsluitend ter inzage.

Tijdschriften

Threant: NGV afd. Drenthe 2008. Jaargang 19, nr. 2

L. Remling	Familieonderzoek in Emsland en Bentheim.
G. Waasdorp	Verdrinking bij Zuidbarge (J. Alberts en J.Kroeze)
J. Leinenga	De Drentse zeeman
H. Klooster-Spanjer	Genealogie Zantingh
A. Luten	Stamreeks van Felix Simon Anthon Zwart.

Roots@Groningen, voorheen Huppeldepup NGV afd. Groningen 2008. Jaargang 15, nr 2.

R. van Gelder	Het ontcijferen van handschriften.
J.M.B. Boelens	Een verbroken verloving in de 18 ^e eeuw
P.J.C. Elema	Steenbreker (en Huizingh)
A. Velthuis	Over een verzoekschrift, internet en DTB naar aanleiding van de naam Bodencamp.
K. van Straten	Fragmentgenealogie Keur.
R. Luiks	Een fikse dorpsruzie in Zeerijp.

Gens Nostra: Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jrg. 63 nr. 3, maart 2008. Themanummer omtrent honkvaste families.

P.J. Orbons	Familie Crijs in Amstenrade (Zuid-Limburg).
H. Venema-Braam	Zeven generaties De Kruijff in omgeving Lage Vuursche
A. Velthuis	Vier generaties Dijkstra in Koudum.
N.L. van der Woude	Harlinger uurwerkmakers Radsma
N.L. van der Woude	Geheimschrijvers Van Teyens in Opsterland.
H. Bauer	De Zuid-Hollandse bestuurdersdynastie Brack.
H. Snel	Vier generaties vroedvrouwen in Amsterdam (Barbier, Besselance, Van Krevelt en De Wolff).
H. Snel	De joodse begraafplaats in Muiderberg.
J.F. Wendte	De hoender- en vogelkopers Bievink (Bijvank, Bieving) te Amsterdam.

Gens Nostra. Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jrg. 62 nr 4/5 april/mei 2008. Themanummer Groningen

M.C.D. Mesander-Hout	Bernardus en Jacobus Mesander uit Groningen.
J.van Keulen	Alle Groningers op internet.
A. Veldhuis	Digitale bronnen in Groningen.
C. de Graaf	Het zegelstempel van Hubert van Rossem.
A. Veldhuis	Zoeken in de Groningse kerkenraadshandelingen.
J. Boerhave-Migchels	Kwartierstaat Roelf Boerhave.
W.A. Jörg	Het leven van bouwkundige Jan van den Berg (1846-1932)
W. Schackman	Groningen en de Maatschappij van Weldadigheid in het begin van de negentiende eeuw.
K.A. Reuvers	Van Veen alias Vincent (Uithuizen)
T. Slof	Grensgevallen (genealogie Ploeg)
P.J.C. Elema	De familie Augusta (Groningen)
J.M.B. Boelens	Een stadse familie (Boelens-Rijkholt-Koopmann)
W.G. Doornbos/P.J.C. Elema	Het schippersgeslacht Nauwoog (Groningen)

A. Veldhuis	Elsien Sickens, Assepoester of boze stiefmoeder ?
P.J.C. Elema	Bierling (Groningen ex Bentheim)

Genealogie. Kwartaalblad van het Centraal Bureau voor Genealogie. Jaargang 14, nr. 1, maart 2008.

W.G. Boswijk	Y-DNA en de stamboom
L. de Bruijn	De weg terug naar Marokko
R.G. de Neve	Vorstelijke bastaarden in de negentiende eeuw.
C. Gietman	Mensen met een dubbele naam.
K. Kuiken	Wegwijs in uw middeleeuwse voorouders.
P. Christiaans en	De Indische almanak op dvd.
R. Straatman	

Genealogie. Kwartaalblad van het Centraal Bureau voor Genealogie. Jaargang 14 nummer 2, juni 2008

R. van Drie	De laatste dagen van Gordon Slater.
J. den Exter	Vanuit Nederland op zoek naar voorouders in Turkije.
S. Heylen	De families De Hocheperd en Van Lennep in Smyrna. Nederlandse diplomaten en ondernemers in de Levant.
R. Graveland	Kooikers en Kooimannen
K. Kuiken	Middeleeuwers met dezelfde naam.
T. van Gestel	Project genetische genealogie in Nederland.

Quellen und Forschungen zur Ostfriesischen Familien- und Wappenkunde. Jahrgang 57, Heft 3, 2008.

H. Bruns	Das Armenwesen in Norden.
J. Hoogstraaf	Die Enkelkinder der Geeske Janssen aus Petkum (1752-1818)
M. Heinze	Moorschutz 'anno dazumal'.
H. Bruns	Nachlass Itzen

Stad en Lande: Cultuurhistorisch tijdschrift voor Groningen. Jrg. 17 nr. 1, 2008

I.J. Botke	Hogelandster boeren op Oldambt in Salland, 1905-1976.
J. van Keulen	Canon van Groningen
D. de Graaf	Het kanaalproject tussen Eems en Aa in 1701.
L. Veldman-Planten	Textiel uit de collectie Van Iddekinge
I.J. Botke	De opvallende rijkdom van de Groninger boeren.
J. Benberend	'De opgestoken vinger'

Waardeel. Drents Historisch Tijdschrift. Jaargang 28, nr. 1, 2008.

R. Paping	De eeuwige stroom vertrekkende Drenthen.
E. Koops	Overzeese migratie uit Drenthe (1948-1962)
P. Borghart	Oons Be, Mans, Piet, Jo en Winus gaan naar Canada
G. van Os	Migratie van Drenthen naar Eindhoven.
A. Everts	Brieven van Jan Oelen uit Amerika.
R. Westerholt	Drentse verenigingen in Nederland in de 20 ^e eeuw.

Waardeel, Drents Historisch Tijdschrift. Jaargang 28, nr. 2, 2008

W. Schakman	Een zaterdagse tuchtzitting in 1838.
E. Jelgersma en R. Westerholt	Begraafplaatsen in Hogeveen.
J. Wolf	Recensie: Het pauperparadijs. euw.
H. Versefelt	De Emmerschans
E. Brink	Zomer 1916. Brokkenpilot in Assen

Kroniek. Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe. Jaargang 17, nr. 1, maart 2008.

S. Hoek-Beugeling	De Tuinbouw pioniers in Erica.
H.D.J. Krikke	Goethe's 'Faust' in de Nieuwe Aula.

P. Alberts	Halma, een legendarische schoolmeester
M.A. Bulte	De (Winter)nachtwacht of Klepperman.
W. Visscher	De Waardswijk.
W. Visscher	Jan Gerardus Lodder (1886-1957).
W. Visscher	Het kanaal van Martels
G. van der Veen	De N.H.-Kerk te Emmen
H. Platzer/P, Albers	Een faillissement in Nieuw-Schoonebeek uit 1882.

Kroniek. Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe. Jaargang 17, nr. 2, juni 2008.

S. Hoek-beugeling	Emmen in bezettingstijd: een aanvulling.
P. Mensingh	Soldaten in Zuidoost-Drenthe
M.A. Bulte	De aardappelkrabber.
G. Vedder	Pastoor Jongerius.
L. Kroeze	Moord op Cornelis de Jonge door Hendrik Tabak.
P. Albers	Bargermeer, het drama van 12 juni 1867.

Kroniek. Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe. Jaargang 17, juni 2008

Extra themanummer over Schoonebeek en Nieuw-Schoonebeek.

Twente Genealogisch. Kwartaalblad van de NGV afd. Twente. Jaargang 24 2008. nr 1.

Emsländische und Bentheimer Familienforschung. Januar 2008. Heft 93, Band 19

K.L. Galle	1908-2008. 100 Jahre 'Wiarda' in der Grafschaft Bentheim und im Altkreis Lingen.
B.J. Detmold	Biografie, Altagsgeschichte und Genealogie.
M. Koers	Zur geschichte der Familiennamen (Fortsetzung)
R. Cloppenburg	Die Standesämter im Bereich der Emsländischen Landschaft.

Emsländische und Bentheimer Familienforschung. Mai 2008. Heft 94, Band 19.

M. Koers	Die emsländische Auswanderung nach Ubersee im 19. Jahrhundert.
H. Tauben	Neue Möglichkeiten der Namenforschung durch das Internet.
K.L. Galle	100 Jahre Wiarda in der Grafschaft Bentheim und im Altkreis Lingen.
M. Koers	Zur Geschichte der Familiennamen (Fortsetzung).
T. Davina	Bauerschaften der Grafschaft Bentheim

Duvekoater. Uitgave van de Historische Vereniging Gemeente Scheemda. Jaargang 21, nummer 41. Mei 2008

J.P. Koers	Opgraving voormalig dorp Scheemda in 1988.
J.P. Koers	De Toekomst en Dika
J.J. Groenbroek	Scheemdermeer op reis, buurtvereniging en bonte trein.
E. Bonenschansker - Dekker	De winkel van Drewel.
A. Zuiderveen en T. Hulzebos	Evangelisatiegebouw Westerlee
J.P. Koers	'En de boer ploegde voort' door brand verwoest.

Boeken

Nieuwe boeken in onze bibliotheek:

Genealogie van het Westerwolder geslacht Folders/Volders door H. Luring. Onstwedde 2008
Exemplaar geschonken door de auteur.